

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu Armağanı

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 5 Sayı: 3 Aralık 2022

ss. 1682-1750

Makalenin Geliş
Tarihi

30/11/2022

Makalenin
Kabul Tarihi

25/12/2022

Yayın Tarihi

31/12/2022

ARÛZ TASARRUFLARI BAĞLAMINDA ÜÇ GÜL KASİDESİ (NECÂTÎ, HAYÂLÎ, NEV'Î)

Yavuz BAYRAM*

ÖZET

Arûz, klasik Türk şiirinin ve bu şiirle ilgili çalışmaların vazgeçilmez bir parçasıdır. Zira arûz, manzum bir metnin en doğru şekilde tespit edilmesi noktasında ihmâl edilmez katkılar sağlar. Bu yönüyle arûz, araştırmacı için bir tür navigasyon işlevi görür, metnin okunması sürecinde araştırmacıya kılavuzluk eder.

Nitekim manzum metin eksenli hemen her çalışmada bir şekilde arûza ve arûzla ilgili değerlendirmelere yer verilir. Arûz, özellikle Arap asıllı Türk alfabesiyle yazılmış metinlerin Latin asıllı Türk alfabesine aktarımıyla ilgili çalışmalarda önemlidir. Yeni harflerle yayımlanmış dîvânlar, mesneviler ve diğer manzûm metinler üzerinde müstakilen arûz eksenli çalışmalar da yapılmaktadır. Bunların sayısı son zamanlarda gittikçe artmaktadır.

Bununla birlikte söz konusu çalışmalarda uygulamaya dönük somut örneklerle ve sayısal verilere dayalı istatistiksel değerlendirmelere yeterince yer verildiğini söylemek mümkün değildir. Araştırmacılar, arûzla ilgili uygulamaları müstakilen yapar; ancak yayınlarda bu süreçteki uygulamalar yerine sürecin nihayetinde elde ettikleri sonuçları paylaşırlar. Bu sonuçlar da daha çok genel değerlendirmeler ve bunlara ilişkin seçilmiş örneklerden

* Prof.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ybayram@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3571-8720.

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]

Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu Armağanı

Cilt: 5 Sayı: 3 Aralık 2022 ss. 1682-1750

oluşur. Dolayısıyla arûzla ilgili uygulamaya dönük ayrıntılar ve istatistiksel veriler, bütünüyle ortaya çıkmamış olur.

Bu düşüncelerle makalede arûzla ilgili uygulamaların tamamı en küçük ayrıntısına kadar gösterilmiş ve ilgili bütün istatistiksel veriler paylaşılmıştır. Arûz uygulamalarının gösterilmesinde temel işaretlemelerden yararlanılmış, istatistiksel verilerle ilgili grafikler ve tablolar oluşturularak bunlara dayalı yorum ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Makalede *gül* redifli üç kasidede yer alan toplam 93 beyitteki arûz tasarrufları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, ilgili uygulamalar mısra mısra gösterilmiş ve istatistiksel veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Makale kapsamında incelenen kasidelerin tamamı 16. yüzyılda vefat etmiş olan üstâd şairlerden seçilmiştir. Bu şairler, 16. yüzyılın başlarında vefat etmiş olan Necâtî, ortalarında vefat etmiş olan Hayâlî ve sonunda vefat etmiş olan Nev'î'dir. Ayrıca karşılaştırma aşamasında yine bu yüzyılın ortalarında vefat etmiş olan Fuzûlî'nin 62 beyitlik *gül* redifli kasidesiyle ilgili istatistikler de değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: arûz, gül kasideleri, Necâtî, Hayâlî, Nev'î, Fuzûlî.

IN CONTEXT OF DAMAGE SAVINGS THREE ODES OF ROSES (NECÂTÎ, HAYÂLÎ, NEV'Î)

ABSTRACT

Arûz is an indispensable part of classical Turkish poetry and studies related to this poem. Because arûz makes indisputable contributions to the most accurate determination of a verse text. In this respect, arûz functions as a kind of navigation for the researcher, guiding the researcher in the process of reading the text.

As a matter of fact, in almost every work based on verse text, arûz and evaluations about prosody are included in some way. Arûz is especially important in the studies on the transfer of texts written in the Arabic-based Turkish alphabet to the Latin-based Turkish alphabet. Arûz oriented studies are also carried out on divâns, masnavis and other verse texts published in new letters. Their number has been increasing recently.

However, it is not possible to say that practical concrete examples and statistical evaluations based on numerical data are sufficiently included in these studies. Researchers make applications related to arûz individually; however, in publications, they share the results of the process, rather than the applications in this process. These results consist mostly of general evaluations and selected examples related to them. Therefore, practical details and statistical data about arûz are not fully revealed.

With these thoughts, all of the applications related to arûz are shown in the smallest detail and all relevant statistical data are shared. Standard markings were used to show the arûz applications, tables and graphs related to statistical data were created and comments and evaluations were made based on them.

In the article, the arûz savings in a total of 93 couplets in three odes with rose redif are examined in detail, the relevant applications are shown line by line, and the statistical data are evaluated comparatively. All of the odes examined within the scope of the article were selected from the master poets who died in the 16th century. These poets are Necâtî, who died at the beginning of the 16th century, Hayâlî, who died in the middle, and Nev'î, who died at the end. In addition, the statistics about the 62 couplet rose redif ode by Fuzûlî, who died in the middle of this century, were also evaluated in the comparison stage.

Keywords: arûz, odes of rose, Necâtî, Hayâlî, Nev'î, Fuzûlî.

Giriş

Arûz, Türk şiirinde 11.yüzyıldan beri heceyle birlikte en çok kullanılan vezindir. 14 ile 19. yüzyıllar arası, arûzun en çok rağbet gördüğü dönem olmuştur. Sonrasında şairlerin arûza yönelik teveccühleri azalmış olmakla birlikte hiçbir dönemde bütünüyle ortadan kalkmamıştır. Nitekim 21. yüzyılın başlarında da arûzla şiirler yazılmaya devam edilmektedir.

Şüphesiz arûzun şairleri zorlayan birtakım güçlükleri bulunmaktadır. Öyle ki bu güçlükler, zaman zaman birçok şairin arûzdan vazgeçmesine sebep olmuştur. Mehmed Âkif'in "Şairlerimiz, ekseriya zarûret-i vezin denen hastalıktan vefât ederler." tespiti (Abdulkadiroğlu ve Abdulkadiroğlu 1987: 98) bu bağlamda dikkate şâyândır. Bununla birlikte söz konusu zorluklar, şiir estetiği bakımından şaire birtakım avantajlar da sağlamaktadır. Zira arûzdaki sınırlılıklar ve zorluklar, şiirin özellikle biçim ve âhenk bakımından belirli bir niteliğe erişmesini de sağlayan unsurlardır.

Şairler için söz konusu olan zorluklar, şiirlerin vezinleri üzerinde çalışanlar için de geçerlidir. Bir şiirin vezniyle ilgili uygulamaları eksiksiz ve doğru biçimde tespit edebilmek için zaman zaman şair gibi düşünmek ve şairin hangi güçlükleri aştığını, bu güçlükleri aşmak adına ne tür manevralar yaptığını gözlemleyebilmek gerekir. Bu da ancak uygulamaya dayalı bir arûz öğretimiyle mümkün olabilir.

Diğer taraftan arûz öğretiminde hangi kuralların ne kadar esnetilebileceği

hususları da önemlidir. Çünkü arûzun olmazsa olmaz düzeyde kuralları olduğu gibi yerine göre esnetilebilecek kuralları ve şaire sağladığı bazı ruhsatları vardır. Söz gelimi bir şairin ünsüzle biten bir hecede zihaf yapma şansı yoktur; ama uzun ünlü ile biten bir kelimenin son hecesinde zihaf yapma şansı vardır. Kapalı veya medli hecesi bulunan bazı kelimelerin ilgili hecesinin açık veya bir kapalı hece değerinde olan şeklini kullanmak da şaire tanınan ruhsatlar arasındadır.

Bu aşamada hangi kuralın ne düzeyde esnetilebileceği, hangilerinin esnetilemeyeceği ve şairlere tanınan ruhsatların neler olduğu bilgisi önem kazanmaktadır. Arûzla ilgili teorik ve/ya uygulamalı bilgi içeren kaynaklarda bu hususlar zaman zaman dile getirilmiştir. Bununla birlikte herhangi bir şiirde “Kaç arûz uygulaması yer almaktadır? Hangi uygulamalara ağırlık verilmiştir? Uygulamaların ne kadar ruhsat ne kadar esnetilebilir hatadır? Arûz uygulamaları açısından şairin başarı düzeyi nedir? Ne tür hecelerde imâle veya zihaf yapılmıştır? İmâle ile sekt arasındaki oran nedir? Aynı şairin başka bir şiiriyle karşılaştırıldığında ortaya çıkan anlamlı istatistiksel sonuçlar var mıdır? Bir şairin arûz uygulamaları noktasında kendine özgü tercihleri ve eğilimleri var mıdır? Şairler arasında yapılacak mukayesede arûz uygulamaları bakımından ne tür sonuçlar ortaya çıkmaktadır? Arûz uygulamaları bakımından devirler, üsluplar, türler, şekiller, şahsiyetler gibi değişkenler arasında anlamlı ilişkiler veya farklar var mıdır?” gibi soruların cevaplanmasına ilişkin istatistiksel bilgi ve değerlendirmeler sınırlıdır. Benzer biçimde yüz yıllar, padişahların saltanatta buldukları dönemler, kültürel merkezler, coğrafi bölgeler, edebî ekoller, üsluplar ve akımlar gibi farklı açılardan da arûz tasarrufları bağlamında yeterince karşılaştırmalı çalışma bulunmamaktadır.

Bu düşüncelerle makalede divan şiirinin üstâd şairleri arasında yer alan üç şairin *gül* redifli kasidesi üzerinde örnek bir uygulama yapılmış ve elde edilen sayısal veriler, tablo ve grafiklerle somutlaştırılmış; ardından da karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Karşılaştırma aşamasında bu makaleyle eş zamanlı olarak yine tarafımızca hazırlanmış olan başka bir makalede arûz tasarrufları açısından uygulamalı olarak incelenip sayısal verileri ortaya konulmuş olan Fuzûlî'nin *gül* redifli kasidesiyle ilgili veriler de değerlendirilmiştir. Böylece tamamı 16.yüz yılda vefat etmiş dört büyük dîvân şairinin *gül* redifli kasidesinin de arûz tasarrufları bakımından mukayesesi mümkün olmuştur.

Uygulamaya geçmeden neden sözü edilen şairlerin *gül* redifli kasidelerinin seçildiğine dair kısa bir değerlendirme yararlı olacaktır. Öncelikle uygulama

yapılacak metinlerin seçiminde makalenin kapsamı dikkate alınmıştır. Nihayetinde bir makalede yapılabilecek uygulamanın belirli sınırları olacaktır. İkinci olarak aralarında karşılaştırma yapma imkânı bulunan metinler olarak aynı redifli (*göl*), aynı vezinli (*fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün*) ve aynı kafiyeli (*âr*) kasideler tercih edilmiştir. Üçüncü olarak tamamı 16.yüz yılda vefat etmiş üstâd şairlerin şiirleri seçilmiştir. Böylece uygulama, üç *göl* redifli kasidedeki 93 beyitten, karşılaştırma ise Fuzûlî'nin kasidesinin de eklenmesiyle toplam 155 beyitten elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır.

Bu arada Necâtî, Hayâlî, Nev‘î ve Fuzûlî dışında *göl* redifli kaside sahibi olan başka divan şairlerinin olduğunu da hatırlatalım. Söz gelimi Lâmi‘î Çelebi'nin 102 beyitlik, Basîrî'nin 22 beyitlik, Sâbir Pârsâ'nın 42 beyitlik, Kütahyalı Rahîmî'nin 68 beyitlik, Revânî mahlaslı bir şairin 41 beyitlik, Revânî mahlaslı başka bir şairin 35 beyitlik *göl* redifli kasidesi bulunmaktadır. (Metinler için bk.: İpek 2008, Karavelioğlu 2015) Şüphesiz geniş bir araştırmayla *göl* redifli yeni kasidelerin tespit edilmesi de mümkündür.

Arûzun *mef‘ûlü/fâ‘ilâtün/mefâ‘ilü/fâ‘ilün* kalıbıyla yazılmış olan Revânî mahlaslı şairlerden birininki dışında kalan *göl* redifli kasideler *fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün* vezniyle yazılmıştır. Sâbir Pârsâ ile Rahîmî'nin kasidelerinde redif olarak kullanılan *göl*, çoğunlukla Farsça izâfet terkiibinin tamlayan ögesi iken Nev‘î'nin kasidesindeki iki beyit dışında diğer kasidelerin tamamında *göl* bağımsız olarak kullanılmıştır ve *göl*den önceki kelimeler veya kelimelerin son heceleri istisnasız hep medlidir.

Arûz Uygulamaları Bağlamında Üç *Göl* Kasidesi

Bu başlık altında Necâtî, Hayâlî ve Nev‘î'nin *göl* redifli kasidesi, arûz uygulamaları açısından mısra mısra incelenmiş, ilgili uygulamalar işaretlenerek gösterilmiş ve her bir kasidedeki arûz uygulamalarına ilişkin istatistiksel veriler, tablo ve grafiklerle somutlaştırılarak yorumlanıp değerlendirilmiştir.¹

¹ Arûz uygulamalarının gösterilmesinde mümkün olduğunca standart işaretlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bununla birlikte kimi işaretlerin dijital ortama uyarlanmasında zorluklarla karşılaşmış; ayrıca daha önce kaynaklarda standart bir işaret kullanılmamış uygulamalar için uygun işaretlerin belirlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda makalede kullanılan işaretler ve bunlara ilişkin esasların kısaca açıklanmasında yarar olacaktır. Açık heceler için kullanılan nokta işaretiyle kapalı heceler için kullanılan tire işaretinin birbirleriyle aynı düzlemde, ilgili hecenin tam altında ve ona yakın olması için normal metindeki nokta ve tire yerine “Simgeler” menüsünden uygun işaretler (—) (°) kullanılmıştır. Mısralar ile işaretler

1. Necâti Bey'in Gül Redifli Kasidesinde Yer Alan Arûz Uygulamaları

15.Yüzyılın üstâd şairleri arasında sayılan; ancak 16.Yüzyılın başlarında vefat etmiş olan Necâti Bey'in (öl.1509) *gül* redifli kasidesi, dîvânının Ali Nihat Tarlan tarafından hazırlanan ve 1992'de yayımlanan metninde (Tarlan 1992) 82 ile 85.sayfalar arasında; 1997'de yayımlanan metninde (Tarlan 1997) ise 60 ile 63.sayfalar arasında yer almaktadır. Kaside, Ozan Yılmaz tarafından hazırlanan ve 2015 yılında yayımlanan metninde (Yılmaz 2015a) 87 ile 90. sayfalar arasındadır. Bu metnin yer aldığı yayının diğer cildinde (Yılmaz 2015b) ise dîvândaki diğer şiirlerin tamamı gibi kasidenin de el yazılı orijinal metni yer almaktadır.

Kasidenin metni, Tarlan 1997'de çeviri yazılı olarak, Tarlan 1992 ile Yılmaz 2015a'da ise çeviri yazısız olarak bulunmaktadır. Hem Tarlan 1997'de hem de Yılmaz 2015a'da kasidenin başında *Gül Kasidesi* başlığı bulunmaktadır. Buna karşın kasidenin el yazılı orijinal metnini içeren ve Necâti Bey'in dîvânının Michigan Üniversitesi Türkçe Yazmalar 403 numarada kayıtlı el yazması orijinal nüshasını içeren Yılmaz 2015b'de herhangi bir başlık bulunmamaktadır.

Bu makale kapsamında arûz tasarruflarının tespit edilmesi sürecinde çeviri yazılı metni içeren Tarlan 1997 esas alınmış, ihtiyaç duyulduğunda el yazılı orijinal metni içeren Yılmaz 2015b'den de yararlanılmıştır.

Söz konusu yayınlarda Necâti Bey'in arûzun *fâ 'i lâ tûn / fâ 'i lâ tûn / fâ 'i lâ tûn / fâ 'i lûn* kalıbıyla yazmış olduğu *gül* redifli kasidesi, 44 beyit olarak yer almaktadır. Aralarında metin bakımından büyük ölçekli farklılık bulunmamaktadır. Bununla birlikte özellikle beyitlerin sıralanışı açısından

---

arasındaki mesafeyi ayarlamak için üst simge veya alt simge uygulamasından yararlanılmıştır. Yine "Simgeler" menüsünden ve ilgili hecenin üzerinde olmak üzere, imâle için yukarı yönlü ok (↑), zihaf için aşağı yönlü ok (↓), med için sağ yönlü ok (→), med-i zihaf içinse düz çizgi (—) kullanılmıştır. İlgili hecenin altında olmak üzere, vasl için düz çizgi (b a), sekt için kesik çizgi (b a) ve vasl-ı ayın için dalgalı çizgi (b a) planlanmıştır. Sesliden sesliye vasl ve/ya hece düşmeleri için ilgili kelimeler ayrılmaksızın aralarında kesme işareti kullanılmış; bunun yanında tahfif, teşdid veya tahrik gibi diğer uygulamalarda da ilgili hece/kelime gölgelendirilerek yazılmıştır. Taktî için metinden daha küçük puntolu taksim işareti tercih edilmiştir. Metnin takibini kolaylaştırabilmek adına arûzla ilgili işaretler olabildiğince küçük ve gri puntolarla yapılmıştır. Ayrıca işaretlerin karışmaması için beyitlerin yazımında karakter aralıkları geniş (2 nk) tutulmuştur. Bütün dikkatimize ve gayretimize rağmen işaretlemelerin çok ve farklı yapıda olmaları, yazının bir makale boyutlarını aşmış olması ve çok sayıda istatistiksel verinin değerlendirilmiş olması gibi hususlar sebebiyle gözden kaçmış hususların veya biçimsel kaymaların olabileceği ihtimalinin de göz ardı edilmemesinde isabet olacaktır.

2015b'deki el yazılı orijinal metnin diğerlerinden önemli ölçüde ayrıldığı, dahası bazı beyitlerde farklılıklar ihtiva ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca *gül* redifli kaside, bu yazma nüshada sıralı biçimde değil ardışık olmayan varaklarda yer almaktadır. Söz gelimi matla beyti ile 2, 7 ve 8 numaralı beyitlerin bulunduğu sayfadan sonra iki sayfa başka şiirlerden beyitler yer almakta; ardından kasidenin 14 beyti gelmekte, 13 sayfalık başka şiirlerden sonra da kasidenin 27 beyti yer almaktadır.

Arûzla ilgili uygulamalar bağlamında 25 yazma nüshaya dayalı olan ve çeviri yazılı metni barındıran Tarlan 1997 esas alındığından, ayrıca 2015b'deki nüsha farklılıkları değerlendirmeye dâhil edilmemiştir.

Necâti Bey'in "Gül" Redifli Kasidesi (Tarlan 1997: 60-63)

fâ 'i lâ tün/fâ 'i lâ tün/fâ 'i lâ tün/fâ 'i lün

- 1 Yıldı bir ker/re menâr-ı/şâh'dan dî/dâr gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Gösterür ni/te ki nūr-ı/Ahmed-i Muḥ/târ gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [6 imâle, 3 vasl, 3 med]
- 2 Oldı mänen/d-i Medîne/hoş münevver/gülsitân
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Devḥa-i gül/dür menâre/pertev-i en/vâr gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 2 vasl, 1 med, 1 tahfîf]
- 3 Cem' idüp.ev/râk-ı al üs./tine itmiş/zer-feşân
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Yazmış ol mec/mū'aya vaş/f ı ruḥuñ.ev/yâr gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [3 imâle, 3 vasl, 3 sekt, 1 med]

- 4 Dā'imā mec/mū'ası düş/mez_elinden/rūz_u şeb
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Benzer_ider/ruḥlarıñ vaş/fını istih/zār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [3 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 5 Umaram sen/den vefā ey/serv-i bustā/n-ı cemāl
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Gerçi gül-zā/r-ı cihānda/virdügi yoq/ bār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 3 vasl, 1 med, 1 tahfîf]
- 6 Var_iken yū/züñ güle mey/l_eylemez dil/bülbüli
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 'Arife bir/gül yeter lā/zım degül tek/rār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [3 imâle, 1 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 7 Bāğa gel kim/eyledi pey/dā Yed-i Bey/zā semen
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Gözün_aç kim/gösterür_aḥ/ḍar şecerde /nār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [3 imâle, 2 vasl, 2 sekt, 1 med]
- 8 El şalar_eṭ/rāfa durmuş/sebze şāhın/da çenār
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Gel ki 'işret/ni'metini/eyledi ĩ/şār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 1 sekt, 1 med]

- 9 Bāde-i ḥam/rā ile çen/g_ü neye vir/di ‘amel
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Tevbe vü züh/d_ü şalāḥı /eyledi bī-/kār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [9 imâle, 2 vasl, 1 med]
- 10 Başdan aya/gā zer ü yā/ķüt ile pī/rūzeden
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Donanur di/ler kim ola/şāhid-i bā/zār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [10 imâle, 5 vasl, 1 med]
- 11 Cām-1 nev-rū/zī içüp mes/tāne yüz biñ/nāz ile
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Şāḥ-1 şūhuñ/şalınur boy/nına şāhid-/vār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [2 imâle, 3 vasl, 1 med]
- 12 Ğonca gibi/ğam dikenle/rinde bülbül/ķan yutar
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Karşusunda/bād-1 şubḥ i/le güler oyy/nar gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [7 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 13 Sağlu şollu/ḥārdan ḥan/çer taķınmış/gūyiyā
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Zāhid-i yā/bis-dimāğ i/le ider pey/ķār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 2 vasl, 2 med]

14 Eyle redd ağ/yarı kim dil/lerde makbū/l[↑]olasın
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 Başlar üzre/yiri vardur./it[↑]se terk-i/h[→]ār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [4 imâle, 4 vasl, 1 med, 1 sekt]

15 Āh-ı 'aşık/dur seni hüs/nüñden āgā/h[↑]eyleyen
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 Na'ra-i bül/bülden olur/her seher bī/dār[→] gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [2 imâle, 4 vasl, 1 med]

16 Bunca nāz u/bunca şivey/le bir aylık/'ömri var
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 Kendüyi zī/net[↑]iderse/tañ mı şehri-/vār[→] gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [4 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]

17 Şāh-ı 'ādil/devridür var/güş-māl it/ey şabā
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 Bülbüle cev/r[↑]eylemekden./itsün istig[→]/fār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [1 imâle, 4 vasl, 1 sekt, 2 med]

18 Pādişāh-ı/dād-ger der/yā-dil ü vā/lā-güher
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 Kim nem-i hül/ķından eyler/sebzeler.iz[→]/hār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [3 imâle, 4 vasl, 1 sekt, 2 med]

- 19 $\overset{\rightarrow}{\text{Äsmān-1}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{salṭanat Ḥan}}$ / $\overset{\rightarrow}{\text{Bāyezīd ol}}$ / $\overset{\rightarrow}{\text{kim anuñ}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 $\overset{\uparrow}{\text{Ḳadri}}$ $\overset{\uparrow}{\text{bāğın}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{da nice}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{ḥur}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{ṣīd}}$ $\overset{\uparrow}{\text{gibi}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{var}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{gül}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 3 med]
- 20 $\overset{\uparrow}{\text{Äb-1}}$ $\overset{\uparrow}{\text{luṭfı}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{irmese}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{ser-}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{sebze}}$ $\overset{\uparrow}{\text{olma}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{ya}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{çenār}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 $\overset{\uparrow}{\text{Bād-1}}$ $\overset{\uparrow}{\text{ḥulḳı}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{esmes}}$ $\overset{\uparrow}{\text{bi}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{türmeye}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{gül}}$ / $\overset{\rightarrow}{\text{zār}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{gül}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [8 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 2 med]
- 21 $\overset{\uparrow}{\text{Nev-bahār-1}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{luṭfı}}$ $\overset{\uparrow}{\text{bezl}}$ $\overset{\uparrow}{\text{it}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{se}}$ $\overset{\uparrow}{\text{kerem}}$ $\overset{\uparrow}{\text{ni'}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{metlerin}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 $\overset{\uparrow}{\text{Saḥ-1}}$ $\overset{\uparrow}{\text{sebze}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{şaḥn-1}}$ $\overset{\uparrow}{\text{çīnī}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{ola}}$ $\overset{\uparrow}{\text{ḥvān-sā}}$ / $\overset{\rightarrow}{\text{lār}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{gül}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [4 imâle, 4 vasl, 1 med]
- 22 $\overset{\uparrow}{\text{Äb-1}}$ $\overset{\uparrow}{\text{cūd}}$ $\overset{\uparrow}{\text{ir}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{se}}$ $\overset{\uparrow}{\text{seḥāb-1}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{himmetinden}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{sebze}}$ $\overset{\uparrow}{\text{ye}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 $\overset{\uparrow}{\text{Bī-tekellüf}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{serv}}$ $\overset{\uparrow}{\text{yemiş}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{vire}}$ $\overset{\uparrow}{\text{isfī}}$ / $\overset{\rightarrow}{\text{dār}}$ $\overset{\rightarrow}{\text{gül}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [4 imâle, 3 vasl, 2 med]
- 23 $\overset{\uparrow}{\text{Atı}}$ $\overset{\uparrow}{\text{na'lin}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{den}}$ $\overset{\uparrow}{\text{cihān}}$ $\overset{\uparrow}{\text{miḥ}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{rāb}}$ $\overset{\uparrow}{\text{gibi}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{secde}}$ - $\overset{\uparrow}{\text{gāh}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 $\overset{\uparrow}{\text{İti}}$ $\overset{\uparrow}{\text{izin}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{den}}$ $\overset{\uparrow}{\text{olupdur}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{yer}}$ $\overset{\uparrow}{\text{yüzi}}$ $\overset{\uparrow}{\text{hem-}}$ / $\overset{\uparrow}{\text{vār}}$ $\overset{\uparrow}{\text{gül}}$
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 1 sekt, 2 med]

- 24 Şemse-i şem/s-i ziyā-ef/rūz-ı ‘ālem/ħusrevā
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Şafha-i tī/ġ-i cihān-ġī/rūñde bir zer-/kār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 3 vasl, 1 med]
- 25 Meclisüñde/bāġ bir maħ/büb ħidmed-/kārdur
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Çeşm nergis/kaç şanavber/ħađ çemen ruħ/sār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [1 imâle, 5 med, 1 tahfîf]
- 26 Pāyuña ī/sār içün..ey./serv-i bāġ-ı/salţanat
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Eylemiş la‘/līn ŧabaġlar/üzre zer..ih/żār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [2 imâle, 3 vasl, 3 sekt, 1 med]
- 27 Ğoncalar ‘ar/ż itmeyince/ŧapuña hem/yān-ı zer
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Naşb olınma/dı çemen..ik/līmine ser-/dār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [6 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 28 Tāc-ı yāķū/tī geyer pī/rūzeden baġ/lar kemer
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Gül-sitān-ı/bezmüñe o/lalı ħidmet-/kār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 2 vasl, 1 med]

- 29 Tūtī-i gül-/zār-1 bezmüñ/olmağ için/eyledi
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 H̄ārı nāhun/bergi şeh-per/ğoncayı min/ķār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [3 imâle, 2 vasl, 2 sekt, 1 med, 1 zihaf]
- 30 Āb-1 ‘adlũñ/den humārı/nı ider..ıṣ/lāh mül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Būy-1 hulķuñ/dan şudā‘ı/na kı1ur tī/mār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [4 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 2 med]
- 31 Mevki‘inde/itdügüñ’çün/luṭf-1 maḥz o/lur ğazab
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Nitekim faş/l-1 zemistān/da görünür/nār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 3 vasl, 1 med, 1 hece düşmesi]
- 32 Ağ destā/rı ridā-yı/sebzi varken/yağdılar
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 ‘Ahd-i ‘adlũñ/de meger kim/bağladı zün/nār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [5 imâle, 1 vasl, 2 med]
- 33 Bād-1 hulķuñ/iṭmeyince/ta‘n ile bağ/rını kan
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Virmedi gül/şende būy-1/nāfe-i Ta/tar gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [8 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]

- 34 Ni‘met-i ħul/kuñ қоһusun/dan_ire di/yü nasīb
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Dāmenin_a/çup gedālar/gibi durur/zār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [8 imâle, 1 vasl, 2 sekt, 1 med]
- 35 Bād-ı şubḥ ol/deñlü ħulkuñ/tībini pür/iṭdi kim
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Çāk-çāk ol/mış görür dā/mānını her/bār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [2 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 2 med]
- 36 Şehriyārā/himmetüñ maḥ/būb-ı ḥās ü/‘āmdur
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Hiç meclis/var mıdur k’an/da ola ağ/yār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [3 imâle, 2 vasl, 3 med, 1 hece düşmesi]
- 37 Pādişāhā/bir şikāyet/var ḳuluñdan/ṭapuña
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Kim bu ma‘nī/deñ_ıdūpdür/dīdesin ħūn-/bār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [1 imâle, 1 sekt, 1 med]
- 38 Serv_urur gög/sine kef-des/t-i tehī ‘ā/şık mişāl
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Goncanuñ zer/kīsesin_aç/maḳla ḳocar/ḥār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [3 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]

- 39 Yağdı zillet/nārına ben/hāki tab^{‘-1}/āb-dār
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Nitekim her/dem gül-āb i/çün yanar nā-/çār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 3 vasl, 2 med]
- 40 Cān ile med/dāhunam dil-/teng kıoma/beni kim
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 ‘Andelībin/den cihānda/olmadı bī/zār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [6 imâle, 1 vasl, 2 med]
- 41 Gülşen-i vaş/fulnda her bey/ti Necātī /çākeriñ
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Beñzer ol mev/zūn nihāle/kim uçında/var gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 42 Zīneti ey/yāmıdur haṭ/t ile şı‘rūñ/şöyle kim
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Reng ü büy i/le olur ā/rāyiş-i gül-/zār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 4 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 43 Bezmüne bir/naḥl-i rengin/bağladı kim/yaraşur
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Andan itse/luṭf yolla/rını istif/sār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [6 imâle, 2 vasl, 2 med]

44 Tāc-verler/üzre şāhā/şehriyār_{ol}/şehriyār
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑
 Nice kim her/nev-bahār_o/lur şeh-i ez/hār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [3 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 2 med]

Necâtî'nin Kasidesindeki Arûz Uygulamalarına Dair İstatistikler

Bu bölümde Necâtî'nin kasidesindeki arûz uygulamalarına ilişkin veriler, tablolar ve grafikler aracılığıyla ortaya konularak yorumlanmıştır. Öncelikle kasidedeki hecelerin yapılarına ilişkin sayısal veriler üzerinde durulmuştur. Verilerle ilgili olarak hecelerdeki imâle veya zihaf lar dikkate alınmamış, vasl ve sektler ise dikkate alınmıştır. Tablolarda hecelerin yapılarını ifade etmek üzere, aşağıda gösterildiği gibi ünlü harfleri temsilen **A**, ünsüz harfleri temsilen **B** harfi kullanılmış ve beyitler kasidedeki sıralarıyla numaralandırılmıştır. Hecelerin yapılarıyla ilgili tablolarda hecelerin yapılarını ifade etmek üzere bazı kısaltmalar kullanılmıştır. Bu kısaltmalar şunlardır:

Tablo 1: Arûz Hecelerinin Yapıları		
Açık Heceler	Kapalı Heceler	Medli Heceler
A kısa ünlü	BAB ünsüz + kısa ünlü + ünsüz	BĀB ünsüz + uzun ünlü + ünsüz
	AB kısa ünlü + ünsüz	
BA ünsüz + kısa ünlü	Ā uzun ünlü	BABB ünsüz + kısa ünlü + ünsüz + ünsüz
	BĀ ünsüz + uzun ünlü	
	ĀB uzun ünlü + ünsüz	

Bu arada tablolarda bir buçuk hece değerindeki medli hecelerin arasında; bir buçuk değerinde kullanılanlar olduğu gibi sonu nunla bittiği için, mısranın sonunda yer aldığı için veya zihaf yapıldığı için bir buçuk hece değerinde kullanılmamış olanlar da bulunmaktadır. Bu sebeple hecelerin toplamı açısından tablolarda küçük farklılıklar oluşabilmektedir. Bu durum, makaledeki aynı içerikli diğer bütün tablolar için de söz konusudur.

Tablo 2: Necâti'nin Kasidesindeki Hecelerin Yapıları 1

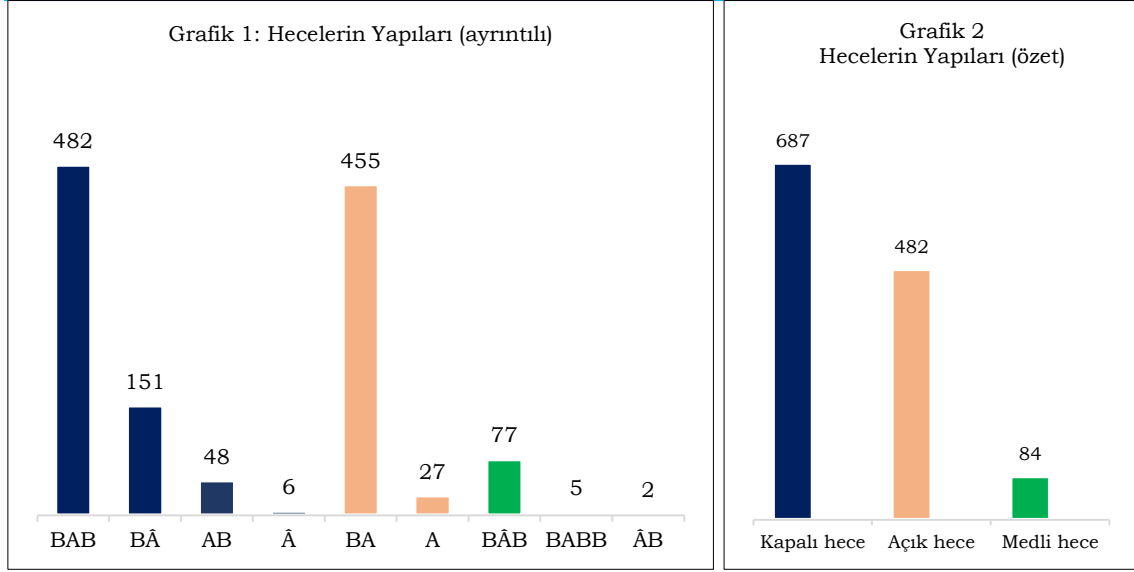
Yapı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
A		1		1	1				2		1		1		1	1			1		1	
AB	1	2	5	1	1		2	3	1			1		3			2	1		3		1
BA	11	11	10	9	11	11	11	11	14	17	9	13	9	11	9	10	7	9	10	14	10	11
BAB	9	9	10	13	9	15	12	10	7	5	10	14	11	12	13	13	13	11	11	6	12	9
Â								1							1					1		1
ÂB																				1		
BÂ	3	3	2	4	3	2	3	2	4	6	8	1	5	2	4	4	4	5	4	1	4	4
BÂB	3	3	2	1	3	1	1	2	1	1	1		2	1	1	1	2	2	1	2	2	1
BABB																					1	1
	27	29	29	29	28	29	29	29	29	29	29	29	28	29	29	29	28	28	28	28	29	28

Tablo 3: Necâti'nin Kasidesindeki Hecelerin Yapıları 2

Yapı	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
A	4	2				1	1	1			1	2		1	1				1	1		
AB		1		4	1		2	1	1	1	1		1	1		1		1		1	2	2
BA	8	9	4	9	13	10	9	9	13	10	13	13	8	7	8	10	10	12	10	11	12	9
BAB	12	9	16	10	12	10	11	10	13	14	11	10	12	11	12	13	11	8	12	10	11	10
Â				1				1														
ÂB																	1					
BÂ		6		3	2	7	5	4		2	3	2	5	4	6	3	4	4	4	5		4
BÂB	4	2	4	2	1	1	1	2	2	1		2	2	3	2	2	2	2	2	1	2	3
BABB			1															1			1	
	28	29	25	29	29	29	29	28	29	28	29	29	28	27	29	29	28	28	29	29	28	28

Tablo 4: Necâti'nin Kasidedeki Hecelerin Yapıları (Toplam)

Açık Heceler		Kapalı Heceler				Medli Heceler		
A	BA	BAB	AB	Â	BÂ	ÂB	BÂB	BABB
27	455	482	48	6	151	2	77	5
% 5,60	% 94,40	% 70,16	% 6,97	% 0,87	% 21,98	% 2,38	% 91,67	% 5,95
482		687				84		
% 38,47		% 54,83				% 6,70		
1.253								

Tablo ve grafiklerdeki verilerden anlaşılacağı üzere kasidede en çok BAB (ünsüz + kısa ünlü + ünsüz) ve BA (ünsüz + kısa ünlü) yapısındaki heceler kullanılmıştır. Kullanım sıklığına göre diğer heceler; BÂ, BÂB, AB, A, Â, BABB, ÂB şeklinde sıralanmaktadır. İmâle ve zihaf öncesinde kasidedeki heceler yarısından fazlası (% 54,83) kapalı, üçte birden fazlası (% 38,47) ise açıktır. Halbuki kasidenin veznini oluşturan *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbında açık hece oranı % 26,66, kapalı hece oranı ise % 73,33'tür. Şüphesiz bu ciddi fark, Türkçede uzun hecenin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple şair, vezni uygun düşürebilmek için imâlelerden sıklıkla yararlanmıştır.

Hecelerin % 6,70'i medli yapıda, medli heceler de çok büyük çoğunluğu BÂB yapısındadır. ÂB ve BABB yapısındaki medli heceler sayıları istisna düzeyinde azdır. Ayrıca medli yapıya uygun heceler 68'inde şair med yapmış, geri kalan 16 hecede ise med yapmamıştır. BÂB yapısında oldukları hâlde bazı heceler; mısra sonunda olduklarından veya nunla bittiklerinden bir buçuk hece değerinde işlem görmemiştir. Aşağıdaki tablolarda olduğu gibi, beyitlerdeki toplam hece sayısının farklılık göstermesi bundandır.

Kasidedeki heceler hangi dillere ait olduğuna ilişkin veriler, aşağıda gösterilmiştir. Tablo ve grafiklerde "Türkçe" için T, "Farsça" için F, "Arapça" için A, açık heceler için "a", kapalı heceler için "k" ve medli heceler için "m" harfi kullanılmıştır.

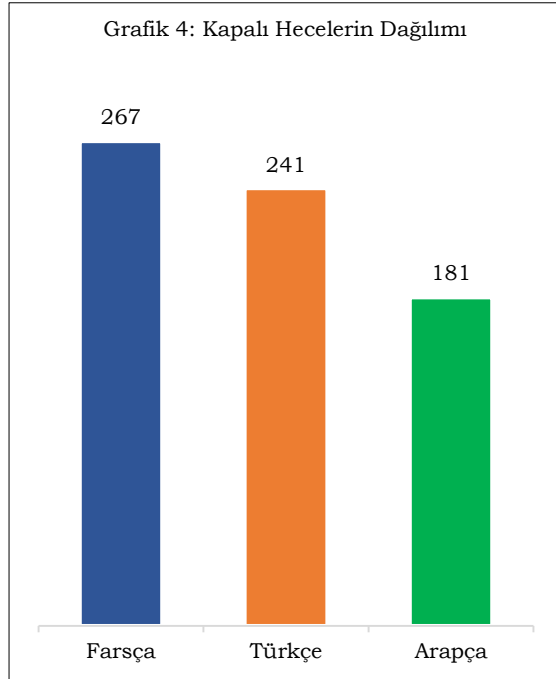
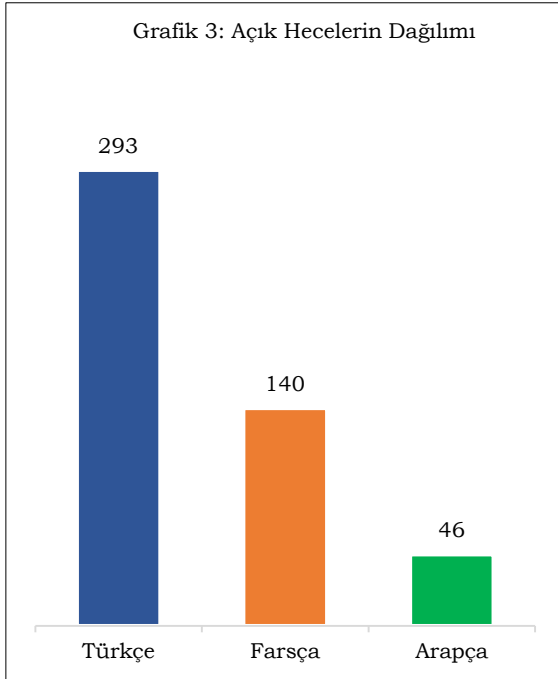
Tablo 5: Necâti'nin Kasidesindeki Hecelerin Kökenleri 1

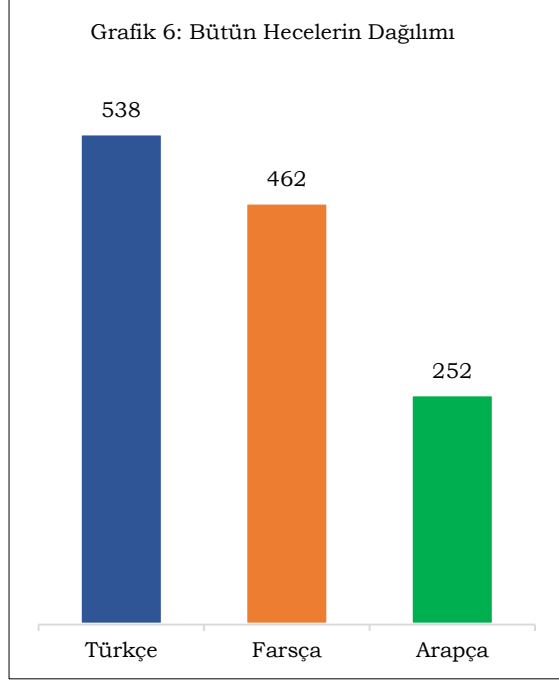
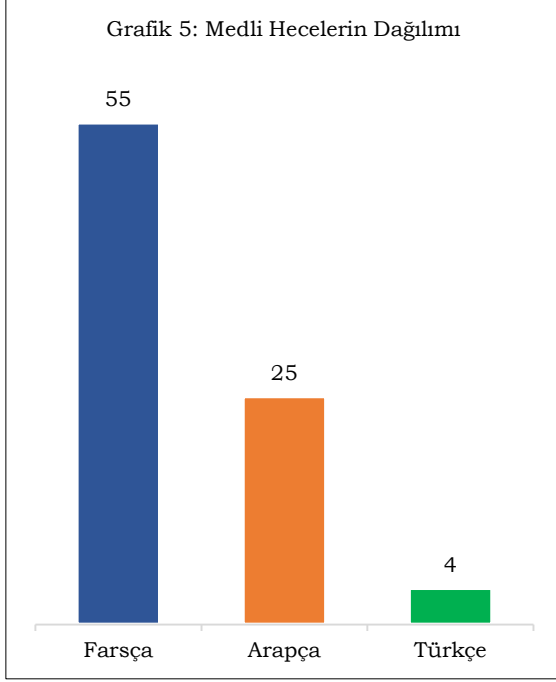
B.Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
T (a)	4	1	6	7	5	8	7	7	7	11	7	10	6	10	5	10	4	1	7	11	5	5
F (a)	4	5	3	1	6	2	2	3	6	6	3	2	2	1	2	1	3	8	2	3	5	4
A (a)	3	6	1	2	1	1	2	1	3				2		2				2		1	2
Toplam	11	12	10	10	12	11	11	11	16	17	10	12	10	11	9	11	7	9	11	14	11	11
T (k)	5	2	9	7	6	8	5	7	2	4	6	9	6	8	6	9	8	4	4	4	2	4
F (k)	3	7	3	4	7	4	7	3	4	5	12	5	4	3	8	5	5	11	4	5	10	5
A (k)	5	6	6	7		5	5	6	6	2		2	6	6	5	3	6	2	4	2	5	6
Toplam	13	15	18	18	13	17	17	16	12	11	18	16	16	17	19	17	19	17	12	11	17	15
T (m)												1							1			
F (m)	2	1	1		3		1	1	1	1	1		2	1	1	1		1	3	3	1	1
A (m)	1	1		1	1	1		1									2	1				1
Toplam	3	2	1	1	4	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	4	3	1	2
G.Toplam	27	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	28	29	29	29	28	28	27	28	29	28

Tablo 6: Necâti'nin Kasidedeki Hecelerin Kökenleri 2

B.Sırası	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
T (a)	10	1	1	5	10	6	7	6	8	6	10	10	7	4	6	5	8	10	6	8	11	4
F (a)	1	7	2	2	3	5	3	2	3	3	4	3	1	3	2	5	2	2	4	3	1	5
A (a)	1	3	1	2				2	1	1		2		1	1				1	1		
Toplam	12	11	4	9	13	11	10	10	12	10	14	15	8	8	9	10	10	12	11	12	12	9
T (k)	7	2	3	6	4	4	4	6	7	6	6	7	7	5	8	7	4	4	5	4	6	4
F (k)	2	9	7	6	7	8	13	5	2	6	6	3	8	4	6	8	7	7	6	7	4	12
A (k)	3	6	6	6	4	5	1	5	6	4	2	2	3	7	4	2	4	2	5	5	3	1
Toplam	12	17	16	18	15	17	18	16	15	16	14	12	18	16	18	17	15	13	16	16	13	17
T (m)										1	1											
F (m)	3	1	4	1	1	1		1	1			1	2	1	2	1	3	3		1	1	1
A (m)	1		1	1			1	1	1	1		1		2					2		2	1
Toplam	4	1	5	2	1	1	1	2	2	2	1	2	2	3	2	1	3	3	2	1	3	2
G.Toplam	28	29	25	29	29	29	29	28	29	28	29	29	28	27	29	28	28	28	29	29	28	28

Tablo 7: Necâti'nin Kasidedeki Hecelerin Kökenleri (Toplam)				
	Türkçe	Farsça	Arapça	Toplam
Açık heceler	293 % 61,17	140 % 29,23	46 % 9,60	479 % 38,26
Kapalı heceler	241 % 34,98	267 % 38,75	181 % 26,27	689 % 55,03
Medli heceler	4 % 4,76	55 % 65,48	25 % 29,76	84 6,71
Ara toplam	538 % 42,97	462 % 36,90	252 % 20,13	
Genel toplam	1.252			

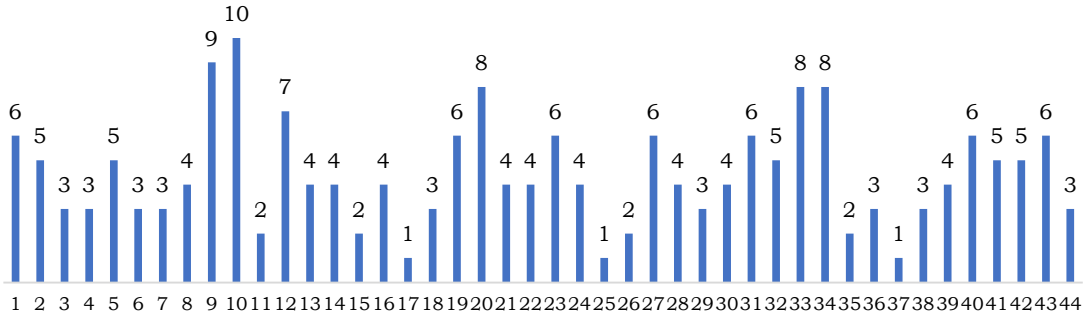

Tablo ve grafiklerden anlaşıldığı gibi açık hecelerin yarısından fazlası (% 61,17) Türkçe, yaklaşık üçte biri (% 29,23) Farsça, onda biri (% 9,60) Arapçadır. Kapalı hecelerin ise üçte birden biraz fazlası (% 34,98) Türkçe ve (% 38,75) Farsça, dörte bir kadarı (% 26,27) Arapçadır. Medli hecelerde sıralama

değişmektedir. Zira medli hecelerin % 65,48'i Farsça, % 29,76'sı Arapça ve sadece % 4,76'sı Türkçedir. Toplamda hecelerin neredeyse yarıya yakını (% 42,97) Türkçe, üçte birden biraz fazlası (% 36,90) Farsça ve beşte biri (% 20,13) Arapçadır.

Kasidede en sık karşılaşılan arûz uygulaması, divân şiiri geleneğinde önemli bir arûz kusuru olarak görülmemiş olan imâledir. Bu sebeple Necâti, kasidesinde sıklıkla imâleye başvurmaktan çekinmemiştir. Kasidenin her bir beytindeki imâlelerin beyit sırasına göre verildiği aşağıdaki tablo, bunun somut bir göstergesidir. Tablodaki sütunların altındaki rakamlar, beyit sıralarını; üstündeki rakamlar ise ilgili beyitteki imâle sayısını göstermektedir.

Grafik 7: Necâti'nin Kasidesindeki İmâlelerin Beyitlere Göre Dağılımı (Toplam: 195)

Verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 195 imâle yapmıştır. Şiirde imâle yapılmamış beyit bulunmamaktadır. 3 beyitte 1, 4 beyitte 2, 9 beyitte 3, 10 beyitte 4, 5 beyitte 5, 7 beyitte 6, 1 beyitte 7, 3 beyitte 8, 1'er beyitte 9 ve 10 kez imâleye başvurulmuştur. Buna göre imâle sayısı bakımından en düşük rakam 1, en yüksek rakam 10'dur.

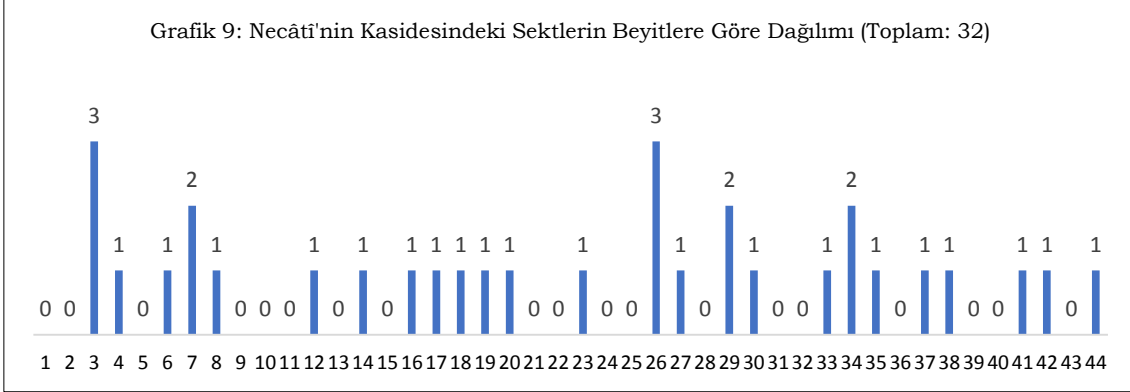
Kasidedeki 195 imâlenin 147'si (% 75,38) Türkçe kelime veya eklerde, 45'i (% 23,08) Farsça kelime ve eklerde/unsurlarda (37'si izafet kesrelerinde, 7'si atıf vavında, 1'i kelimedede), 3'ü (% 1,54) Arapça kelimedede yapılmıştır. Bu arada Farsça izafet tamlamalarının divân şiiri geleneğinde ihtiyaç hissedildiğinde uzun kabul edildiğinin ve genellikle bir hata olarak görülmediğinin, Türkçe ek veya kelimelerdeki imâlenin de çok küçük bir hata olarak görüldüğünün hatırdta tutulmasında yarar vardır.

Grafik 8: Necâti'nin Kasidesindeki Vaslların Beyitlere Göre Dağılımı (Toplam: 104)

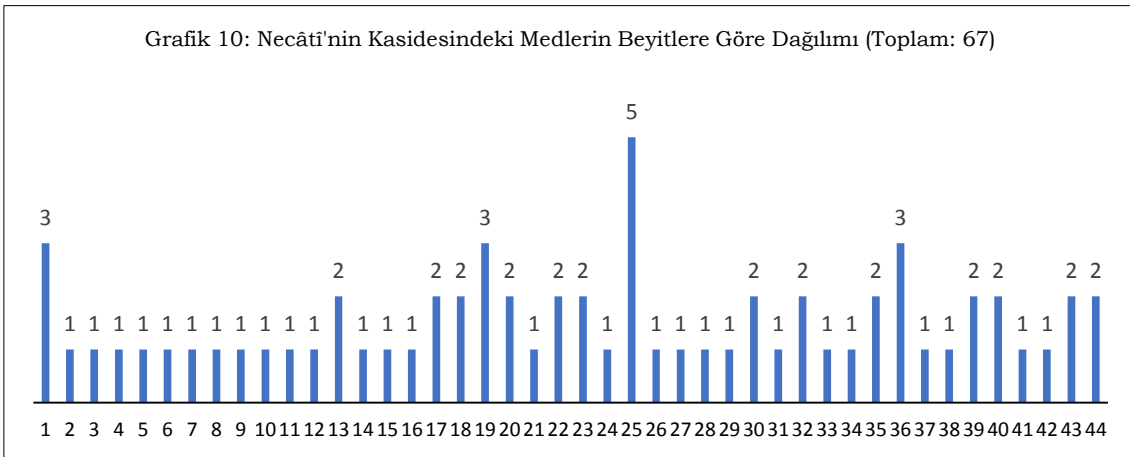
Verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 104 vasl yapmıştır. Sadece 4 beyitte vasla hiç yer vermemiş olan şair; 4 beyitte 1, 16 beyitte 2, 13 beyitte 3, 6 beyitte 4 ve 1 beyitte 5 kez vasla başvurmuştur. Buna göre vasl

sayısı bakımından en düşük rakam 0, en yüksek rakam 5'tir. Ayrıca beyitlerde en çok rastlanan vasl sayısı 2 ve 3'tür.

Verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 32 sekt yapmıştır. 19 beyitte sekte hiç yer vermemiş olan şair; 20 beyitte 1, 3 beyitte 2 ve 2 beyitte 3 kez sekte başvurmuştur. Buna göre beyit başına düşen sekt sayısı bakımından en düşük rakam 0, en yüksek rakam 3'tür.

Bu durumda kasidede 104 vasla karşılık 32 sekt vardır. Sayısal veriler, vasla uygun olan 136 yerin % 76,47'sinde vaslın yapıldığını, % 25,53'ünde ise vaslın yapılmadığını; yani sekt yapıldığını göstermektedir.

Verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 67 med yapmıştır. Şairin med yapmadığı beyit bulunmamaktadır ve 27 beyitte 1, 13 beyitte 2, 3 beyitte 3 ve 1 beyitte 5 kez med yapmıştır. Buna göre med sayısı bakımından en düşük rakam 1, en yüksek rakam 5'tir.

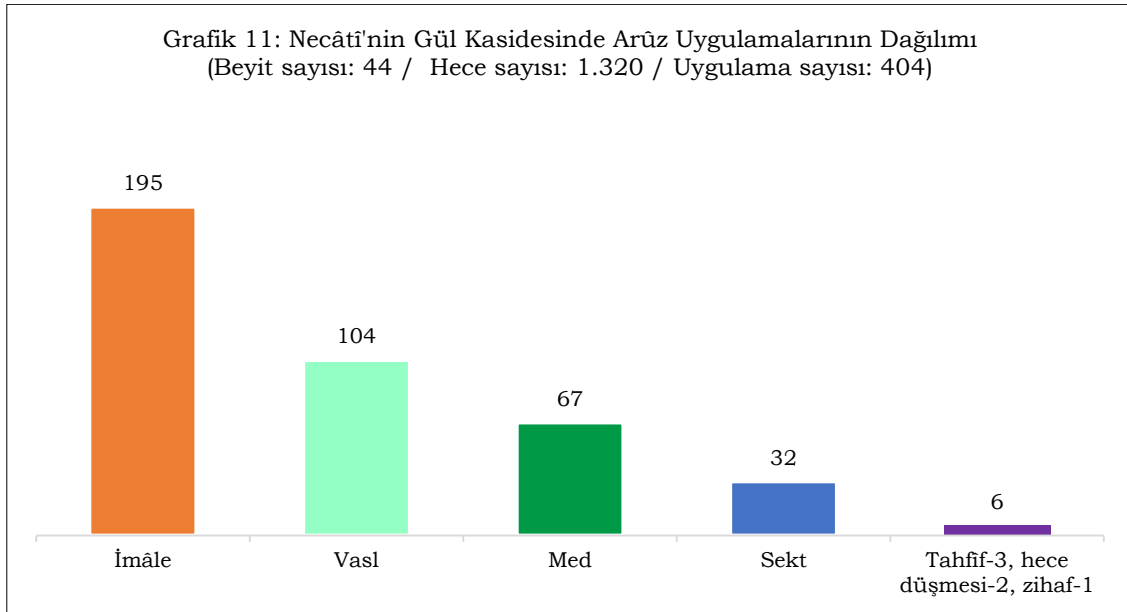
Kasidedeki toplam 67 meddin 55'i (% 82,09) BÂB yapısındaki hecelerde; 5'i (% 7,46) BABB yapısındaki hecelerde; 2'si (% 2,99) ÂB yapısında, 4'ü (% 5,97) Türkçe BAB yapısındaki hecelerde ve 1'i de (% 1,49) Türkçe AB yapısındaki hecelerdir. Bu arada medlerin 5'i Türkçe *oyñar, var, ađ, Tatar, var* kelimelerindeki ilgili hecelerin imâyle uzun sayılması yoluyla yapılmıştır.

Tablo 8: Necâti'nin Kasidesindeki Diğer Arüz Uygulamaları

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
	th			th																	
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
		th				z		hd					hd								
8 [3 tahfif (th), 2 hece düşmesi (hd), 1 zihaf (z)]																					

Tablodan da anlaşılacağı üzere vasl-ı ayın, teşdîd veya tahrîk örneğinin tespit edilmediği kasidede 3 tahfif (gülistân>gülsitân, büstân>bustân, hatt>hat), 2 hece düşmesi (ki anda>k'anda, itdügün içün>itdügün'çün), 1 de zihaf (tütî>tüti) bulunmaktadır.

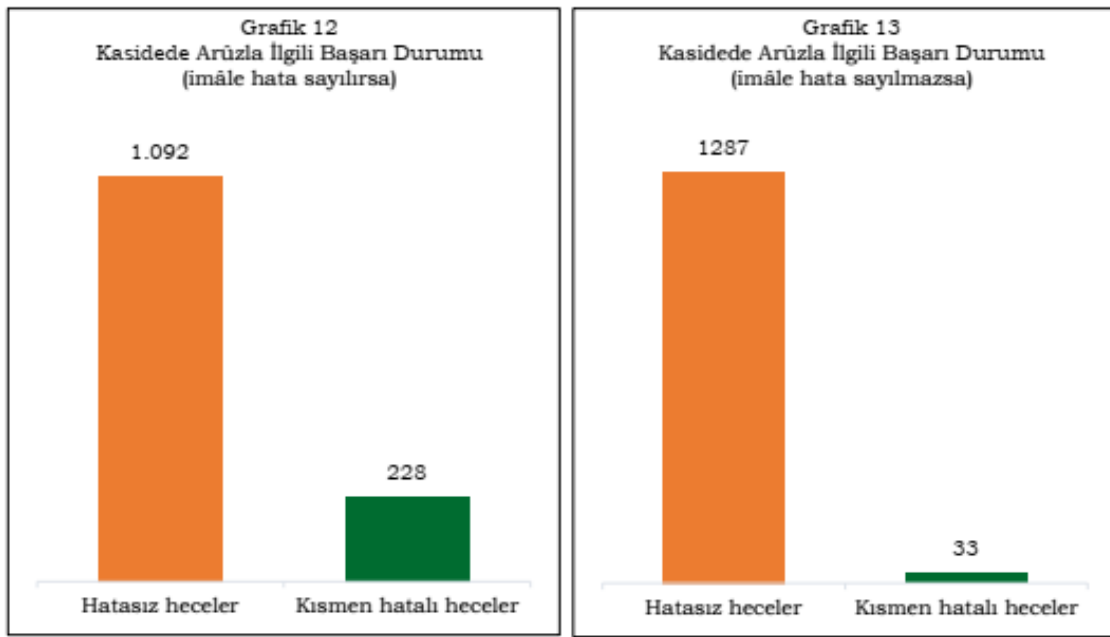
Necâti'nin *gül* redifli kasidesinde vezni uygun düşürmek adına yaptığı uygulamalar (imâle, vasl, med, sekt, tahfif, zihaf, hece düşmesi), aşağıda grafikler üzerinden sayısal verilerle ortaya konulmuş; ardından ilgili veriler, değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Grafikte toplam 404 uygulamaya ait veri bulunmaktadır. Bu, Necâti'nin her bir beyitte vezni uygun düşürmek için ortalama 9,18

müdahale yaptığını göstermektedir. Müdahalelerin hemen hemen yarısı (% 48,28) imâlelerden oluşmaktadır. Kasidedeki arûz uygulamalarının dörtte biri (% 25,74) vasıldan oluşmaktadır. Uygulamalardaki med oranı % 16,58, sekt oranı ise % 7,92'dir. Arûz uygulamaları arasında sadece 3 tahfifin (% 0,74) yer aldığı kasidede 1 zihaf (% 0,25) yapılmış, 2 de hece düşmesine (% 0,50) başvurulmuştur. Kasidede vasl-ı ayın, teşdîd ve tahrik örneği tespit edilmemiştir.

İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplandığı Grafik 12'ye göre Necâti'nin 1320 arûz hecesi bulunan *gûl* redifli kasidesindeki hecelerin sadece % 17,27'si kısmen hatalı, % 82,72'si ise hatasızdır. İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplanmadığı Grafik 13'e göre ise kısmen hatalı hecelerin oranı % 2,5'e düşmekte, hatasız hecelerin oranı % 97,5'e yükselmektedir. Söz konusu kısmen hatalı hecelerin 32'si sekt, 1'i zihaf'tır. Zihafın da *tâtî* kelimesinin uzun ünlü ile biten son hecesinde olduğu dikkate alındığında Necâti Bey'in *gûl* redifli kasidesinde ciddî düzeyde arûz kusuruna yer vermemiş olduğu görülmektedir.

2. Hayâlî Bey'in Gül Redifli Kasîdesinde Yer Alan Arûz Uygulamaları

16.yüzyılın üstâd şairlerinden Hayâlî Bey'in (öl.1556/1557) *gül* redifli kasidesi, Ali Nihad Tarlan tarafından hazırlanıp 1992'de yayımlanan Hayâlî Dîvânı'nda (Tarlan 1992) 12.kaside olarak 44 ile 45.sayfalar arasındadır. Bu yayında kaside, çeviri yazısız olarak yeni harflerle yer almaktadır.

Kaside, çeviri yazılı olarak iki yüksek lisans tezinde (Erdoğan 2010: 64-66, Açar 2020: 94-96) bulunmaktadır. Bunlardan biri Selahattin Erdoğan (Erdoğan 2010), diğeri ise Kübra Açar tarafından (Açar 2020) hazırlanmıştır. Selahattin Erdoğan'ın çalışmasında (Erdoğan 2010) yer alan kasidenin çeviri yazılı metni, Ali Nihad Tarlan'ın 7 nüshaya dayalı olarak hazırladığı yayından (Tarlan 1945) alınmıştır. Kübra Açar'ın çalışmasında (Açar 2020) ise kasidenin metni, el yazması bir mecmua ile şairin dîvânının karşılaştırılmasıyla ortaya konmuştur. Ali Nihad Tarlan (1992) ve Selahattin Erdoğan (2010) neşirlerinde *Kasîde-i Gül Berây-ı Sultân Süleymân Hân* başlığıyla yer alan kaside için Kübra Açar'ın neşrinde (Açar 2020) başlık bulunmamaktadır. Arûzun *fâ 'i lâ tün / fâ 'i lâ tün / fâ 'i lün* kalıbıyla yazılmış olan kaside, bütün yayınlarda 27 beyit olarak yer almaktadır. Bu makale kapsamında arûzla ilgili tasarrufların tespit edilirken Ali Nihad Tarlan tarafından yayıma hazırlanan çeviri yazılı metin (Tarlan 1945) esas alınmış, tereddüt edilen durumlarda da diğeri yayınlardan yararlanılmıştır.

Hayâlî Bey'in *Gül* Redifli Kasidesi (Tarlan 1945: 37-39)

Kaşîde-i Gül Berây-ı Sultân Süleymân Hân

fâ 'i lâ tün/fâ 'i lâ tün/fâ 'i lâ tün/fâ 'i lün

1 Bâğda o/lup şükûfe /haylına ser/dâr gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Od bıraktı/hânümân-1 /bülbüle tek/râr gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [7 imâle, 1 vasl, 3 med]

- 2 Pütesinde/ğoncanuñ zer/hāliş eyler/‘andelīb
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 → ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑
 Gūşvāre/etmege ku/lağına zer/kār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [6 imâle, 1 vasl, 2 med]
- 3 Cür‘adānuñ/ğoncanuñ aç/maz meger rā/z ehline
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 ↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑
 Olalı tec/rīd içinde/şāhib-i es/rār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 4 Manıku’t-Tay/r okutur bül/bül çemen et/fāline
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 ↑ ↑ ↑ ↑
 Şerh eder her/faşlın anuñ/nitekim ‘Aṭ/ṭār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [3 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 5 Yüreginde/baş çıkarır/‘andelībüñ/intizār
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 ↑ ↑ ↑ ↑
 Ğoncanuñ yā/Rab neden ey/ler yaqasın/dar gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 2 sekt, 1 med]
- 6 Her varaḳ bir/nüktedir gül/şende fehmet/olalı
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 ↑ ↑ ↑ ↑
 Maḫzen-i Es/rār gonca/Maṭla‘-1 En/vār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 2 med]
- 7 Penbe ile/āteşin ger/çi ki yoḳdur oyunu
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —

- Od̄içinde/bülbülü şaḡ/ lar semender/vār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 2 sekt, 1 med]
- 8 Sīnesinde/dāğdır mer/ḡüb eden her/lāleyi
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Eylemez ḡā/ruñ cefāsın/dan çemende/‘ār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [2 imâle, 1 vasl, 2 med]
- 9 Āteş-i ḡay/ret n’ola ya/ḡup kül itse/bülbülü
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Şalınup boy/nına her şā/ḡuñ güler...oy/nar gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med, 1 hece düşmesi]
- 10 Āşiyān-1/bülbülü ḡıl/dı maḡaffe/āline
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Beñzer itdi/kārbān-1 /hicretin iḡ/żār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 2 med]
- 11 ‘Andelīb et/fālinüñ a/çup dehānın/vaḡtidür
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Āşiyān-1/bülbülü ey/lerse mūsī/ḡār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [3 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 12 Ḥāk-i pāyi/kuḡlini şā/ḡuñ şabādan/işteyüp
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Bāḡın eyler/nergis-i bī/mārına tī/mār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -

[4 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]

13 Nice Şeh Sul/ṭān Süleymā/n-1 selīmü'l-/ḳalb kim
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Ṭāk-1 eyvā/nında ḥurşī/d oldu bir zer-/kār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [2 imâle, 3 vasl, 2 med]

14 Būy-1 hulḳın/dan eṣerdür/nefḥa-i bā/zār-1 Çīn
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Faşl-1 cūdın/dan varaḳdur/dāver-i ez/hār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [2 imâle, 4 vasl, 1 sekt, 1 med]

15 Yılda bir kez/ayağı ṭop/rağına yüz/sürmese
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

La'l tācın/jāleden ḳıl/mazdı cevher/dār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [4 imâle, 1 sekt, 2 med]

16 Nīzeñ üzre/ḳana müstağ/raḳ 'adūnuñ/kellesi
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

Beñzer ol mev/zūn nihāle/kiñ uçında/var gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -
 [5 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]

17 Būlbülñ ḳa/nıñ alup sür/mekden ey şeh/yüzine
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

'Adlüñ eyyā/mında demdir/k'ede istiğ/fār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

[3 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med, 1 hece düşmesi]

18 Çıkmaz illā/‘adlūñ evşā/fı dehān-1/ğoncadan
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -

İtmez illā/zikr-i ihsā/nuñ senüñ her/bār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [2 imâle, 5 vasl, 1 med]

19 İtlerüñ i/zine geldüm/Ḥusrevā yüz/sürmege
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -

Gülşeninde/‘ālemüñ ol/dur baña bī-/ḥār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [4 imâle, 2 vasl, 2 sekt, 1 med]

20 Āşiyān-1/bülbülü der/yūzeeye keç/kül idüp
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -

Cerr içün der/gāhına gel/di қalender-/vār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [5 imâle, 3 vasl, 1 med]

21 Қanlı қanlı/dāğlarla/zīnet itdi/kendüyi
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -

Oldı sen sul/ṭān-1 ḥüsne/‘āşık-1 dī/dār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [5 imâle, 3 vasl, 2 med]

22 Çehresinde/jāleden göz/yaşı peydā/eyleyüp
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -

Қара bahtı/na Ḥayālī/bendeñüñ ağ/lar gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 1 sekt, 1 med]

23 Ben fenā bul/sam sözüm bā/ķīdir_{ey} Cem/şīd-fer
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —

Kendi maḥv_{ol}/dı gül-ābın/dan ḳodı ā/şār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [2 imâle, 3 vasl, 2 med]

24 Şoñra geldüm/se Necātī/le Nevāyī/den ne ğam
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —

Hār_{ey}vel/ser zened_{ez}/şāḥ u ba'd_{ez}/hār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [2 imâle, 2 vasl, 2 sekt, 2 med]

25 Ğonca gibi/hār-1 ğamdan/yüregüm pür-/hūn iken
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —

Gūlbūn-i gül/zār-1 baḥtum/verdi berg_ü/bār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 5 vasl, 1 med]

26 Nitekim her/noḳta-i bā/rāna bā'is/ebr_{olur}
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —

Devr_{eşkā}/linde resm_{ol}/dukça bī-per/gār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [2 imâle, 2 vasl, 2 sekt, 2 med]

27 Devletūñ gül/zārınıñ_{ol}/sun sa'ādet/ğoncası
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —

Gül gibi sen/her nefes_{ey}/ruḥları gül/zār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [2 imâle, 2 sekt, 1 med]

Hayâli'nin Kasidesindeki Arûz Uygulamalarına Dair İstatistikler

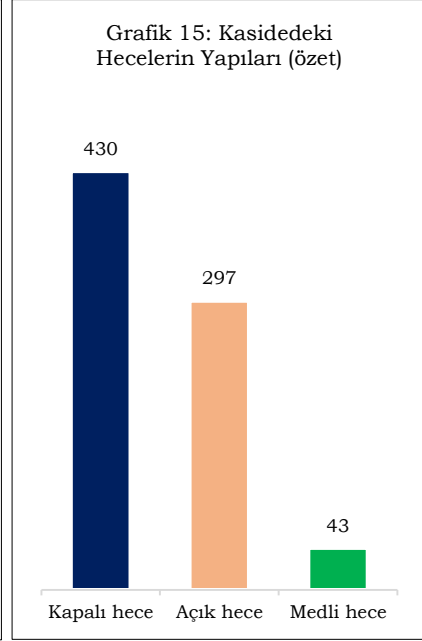
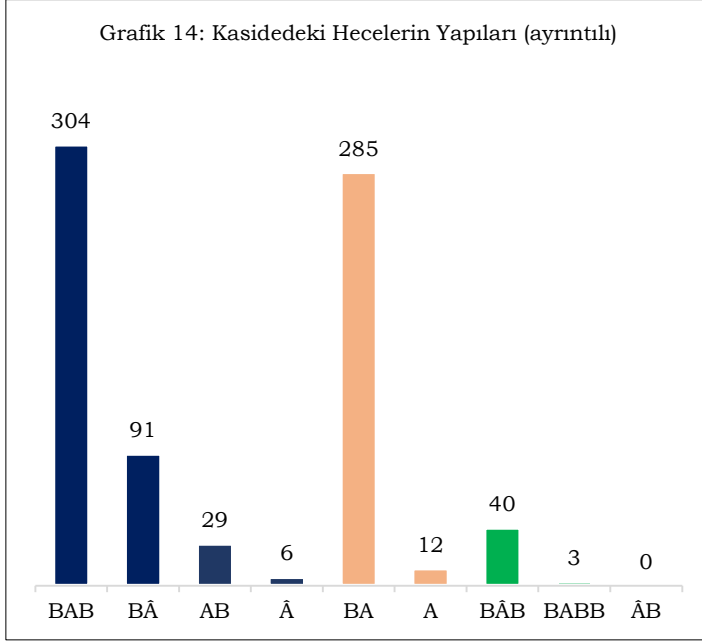
Bu bölümde Hayâli'nin *gül* redifli kasidesindeki arûz uygulamalarına ilişkin sayısal veriler, tablo ve grafikler eşliğinde ortaya konularak değerlendirilmiştir. İlk olarak kasidedeki hecelerin yapılarına ilişkin istatistikler verilmiştir. Bu arada hecelerde imâle veya zihaf yapılmamış; ünlü harfleri temsilen A, ünsüz harfleri temsilen B harfi kullanılmış ve beyitler kasidedeki sıralarıyla numaralandırılmıştır.²

Yapı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
A	1		1			1	3							2	1	1	1										1	
AB	1	1	2	1	2	2		1	1	1	1	1	1	1			1	2	1		1	2		2		2	2	
BA	11	12	11	11	11	10	12	9	14	13	10	11	8	7	10	11	10	9	14	12	12	12	8	8	12	7	10	
BAB	8	9	10	15	12	13	12	11	11	8	10	8	10	12	13	12	15	12	10	11	9	11	13	11	13	11	14	
Â							1				2	1									1			1				
ÂB																												
BÂ	3	3	4	1	2			5	2	2	6	8	5	5	2	3	1	5	3	4	4	4	4	5	3	5	2	
BÂB	3	3	1	1	2	2	1	2	1	2	1	1	3	2	1	1	1	1	1	1	2		2	2	1	1	1	
BABB														1	1												1	
	27	28	29	29	29	28	29	28	29	28	29	29	28	29	28	28	29	29	29	29	28	29	28	28	29	28	29	

Açık Heceler		Kapalı Heceler				Medli Heceler		
A	BA	BAB	AB	Â	BÂ	ÂB	BÂB	BABB
12	285	304	29	6	91	-	40	3
% 4,04	% 95,96	% 70,70	% 6,74	% 1,40	% 21,16		% 93,02	% 6,98
297		430				43		
% 38,57		% 55,84				% 5,58		
770								

² Tablolarda BÂB yapısında oldukları hâlde bazı heceler; mısra sonunda olduklarından, nunla bittiklerinden veya med-i zihaf yapıldığından bir buçuk hece değerinde işlem görmemiştir. Yukarıdaki tablolarda olduğu gibi, beyitlerdeki toplam hece sayısının farklılık göstermesi bundandır.

Tablo ve grafiklerdeki verilerden anlaşılacağı üzere kasidede en çok BAB (ünsüz + kısa ünlü + ünsüz) ve BA (ünsüz + kısa ünlü) yapısındaki heceler kullanılmıştır. Kullanım sıklığına göre diğer heceler; BÂ, BÂB, AB, A, Â, BABB şeklinde sıralanmaktadır. Diğer taraftan heceler imâle yapılmadan değerlendirildiğinde toplam hecelerin yaklaşık üçte birinin (% 38,57) açık hecelerden oluştuğu görülmektedir. Halbuki kasidenin vezni oluşturulan fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün kalıbında açık hece oranı % 26,66, kapalı hece oranı ise % 73,33'tür. Bu sebeple şair, bu uyumsuzluğu ortadan kaldırmak için başta imâle olmak üzere arüz uygulamalarına başvurmuştur.

Kasidedeki hecelerin hangi dillere ait olduğuna ilişkin veriler, aşağıda tablo ve grafikler eşliğinde değerlendirilmiştir. Tablo ve grafiklerde "Türkçe" için T, "Farsça" için F, "Arapça" için A, açık heceler için "a", kapalı heceler için "k" ve medli heceler için "m" harfi kullanılmıştır.

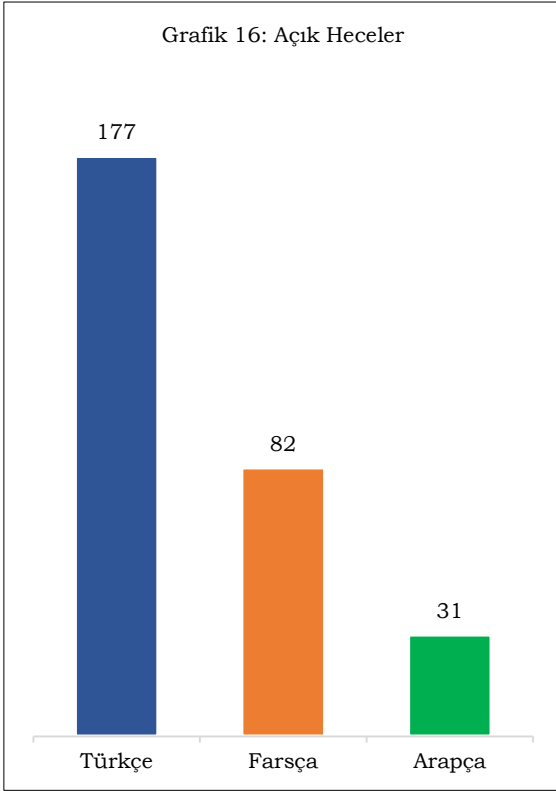
Tablo 11: Hayâli'nin Kasidesindeki Hecelerin Kökenleri

Yapı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
T (a)	3	7	7	9	8	4	9	5	11	6	5	7	4		10	8	10	5	9	7	8	8	6	3	6	6	6
F (a)	5	3	3	1	1	3	6	3	3	4	4	3	2	6	1	2	1	4	2	5	2	3	4	3	6	1	1
A (a)		1	2	1	2	4		1		3	1	1	2	3		2			1		2		1			1	3
Toplam	8	11	12	11	11	11	15	9	14	13	10	11	8	9	11	12	11	9	12	12	12	11	11	6	12	8	10
T (k)	7	5	5	3	8	3	6	8	7	4	6	6	3	6	10	5	8	5	15	3	7	7	9	4	5	4	6
F (k)	7	7	5	6	2	5	7	6	5	5	5	9	4	5	3	4	4	4	1	12	2	7	1	8	10	8	8
A (k)	2	2	6	8	5	7		3	2	4	7	2	9	7	2	6	5	10		1	5	3	5	8	1	6	4
Toplam	16	14	16	17	15	15	13	17	14	13	18	17	16	18	15	15	17	19	16	16	14	17	15	20	16	18	18
T (m)					1				1								1					1					
F (m)	2	2					1	1		1		1	2	1	1			1	1	1	2		1	2	1	1	1
A (m)	1	1	1	1	1	2		1		1	1		2	1	1	1	1						1			1	
Toplam	3	3	1	1	2	2	1	2	1	2	1	1	4	2	2	2	1	1	1	1	2	1	2	2	1	2	1
G.Top.	27	28	29	29	28	28	29	28	29	28	29	29	28	29	28	29	29	29	29	29	28	29	28	28	29	28	29

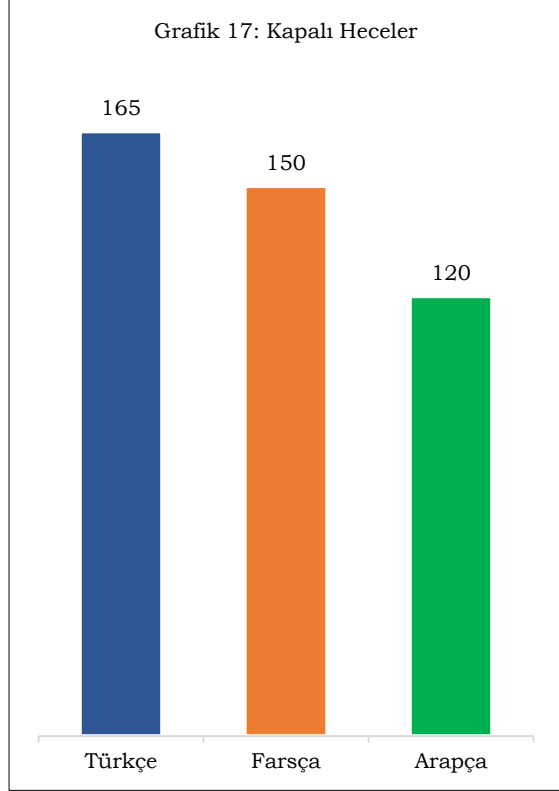
Tablo 12: Hayâli'nin Kasidesindeki Hecelerin Kökenleri (Toplam)

	Türkçe	Farsça	Arapça	Toplam
Açık heceler	177 % 61,03	82 % 28,28	31 % 10,69	290
Kapalı heceler	165 % 37,93	150 % 34,48	120 % 27,59	435
Medli heceler	4 % 8,89	23 % 51,11	18 % 40,00	45
Ara toplam	346 % 44,94	255 % 33,12	169 % 21,95	770
Genel toplam	770			

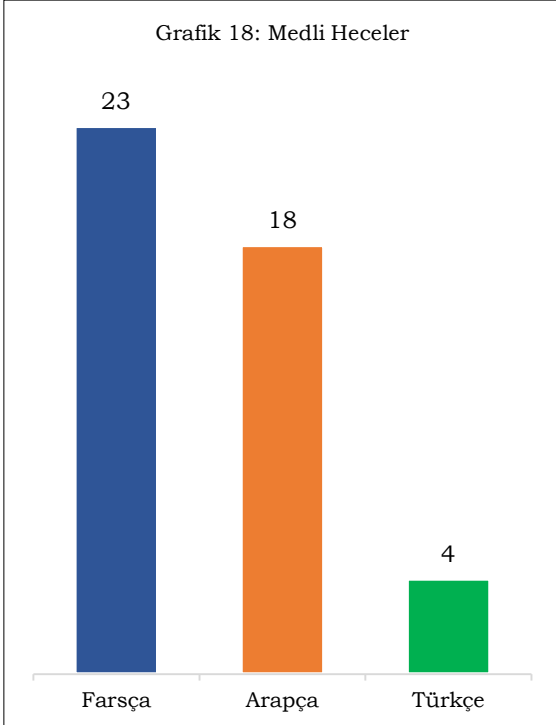
Grafik 16: Açık Heceler

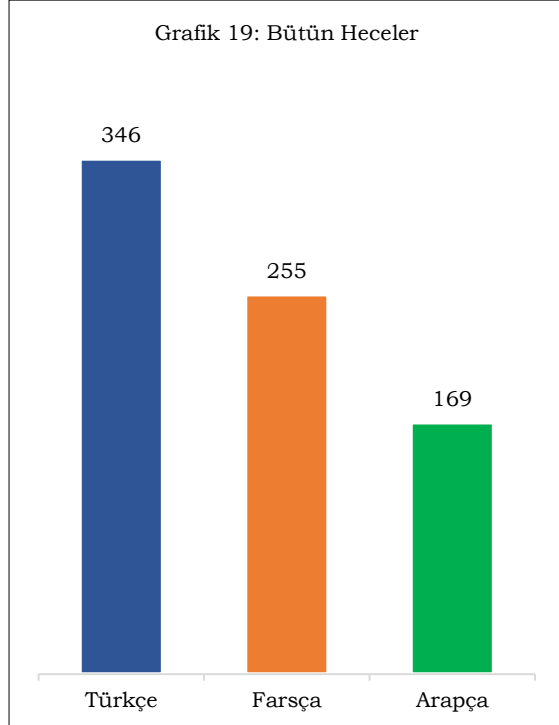
Grafik 17: Kapalı Heceler

Grafik 18: Medli Heceler

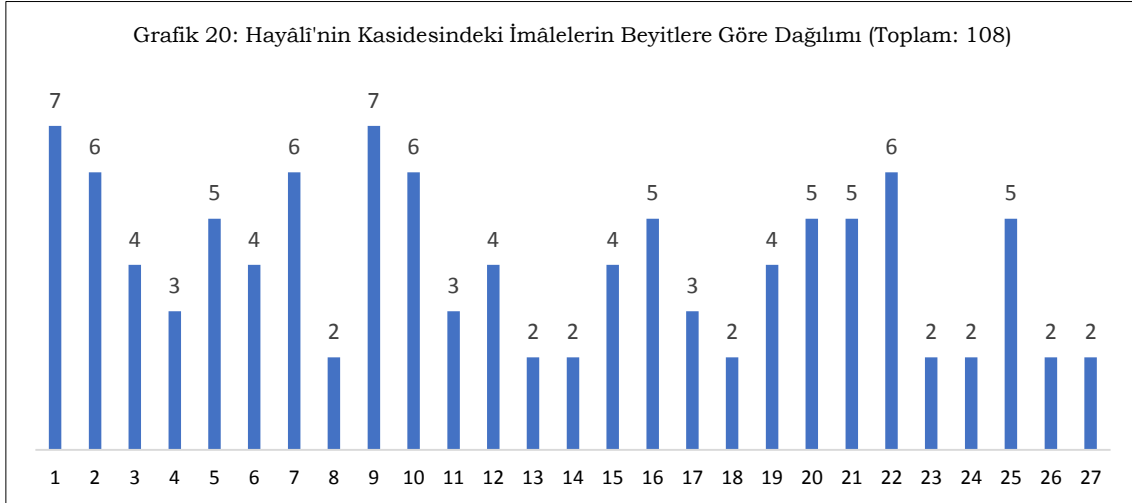

Grafik 19: Bütün Heceler

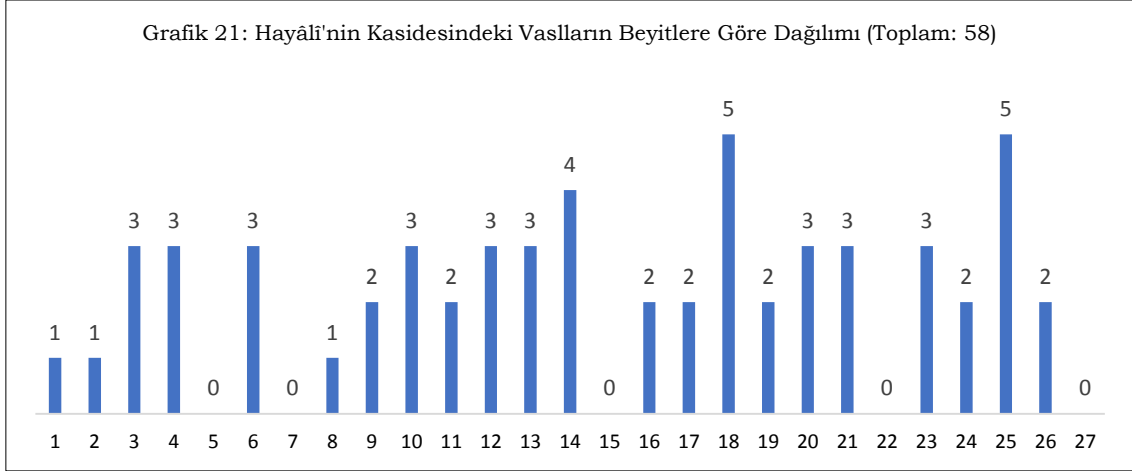
Görüldüğü gibi açık hecelerin % 61,03'ü Türkçe, % 28,28'i Farsça, % 10,69'u Arapçadır. Kapalı hecelerin ise % 37,93'ü Türkçe, % 34,48'i Farsça, % 27,59'u Arapçadır. Medli hecelerde sıralama değişmektedir. Zira medli hecelerin % 51,11'i Farsça, % 40,00'i Arapça ve sadece % 8,89'u Türkçedir. Toplamda hecelerin yarıya yakını (% 44,94) Türkçe, üçte biri (% 33,12) Farsça ve yaklaşık beşte biri (% 21,95) Arapçadır.

Kasidede en sık karşılaşılan arûz uygulaması, dîvân şiiri geleneğinde önemli bir arûz kusuru olarak görülmemiş olan imâledir. Bu sebeple Hayâlî, kasidesinde sıklıkla imâleye başvurmaktan çekinmemiştir. Kasidenin her bir beytindeki imâlelerin beyit sırasına göre verildiği aşağıdaki tablo, bunun somut bir göstergesidir. Tablodaki sütunların altındaki rakamlar, beyit sıralarını; üstündeki rakamlar ise ilgili beyitteki imâle sayısını göstermektedir.

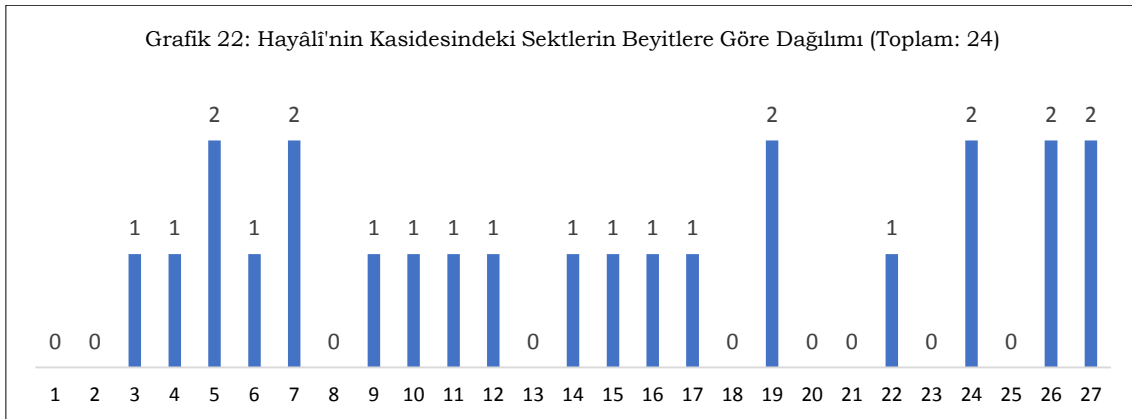

verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 108 imâle yapmıştır. İmâleye hiç yer vermediği veya 1 kez yer verdiği beyit bulunmayan şair; 8 beyitte 2, 4 beyitte 3, 5 beyitte 4, 5 beyitte 5, 5 beyitte 6 ve 2 beyitte 7 kez imâleye başvurmuştur. Buna göre imâle sayısı bakımından en düşük rakam 2, en yüksek rakam 7'dir.

Kasidedeki 108 imâlenin 85'i (% 78,70) Türkçe kelime veya eklerde, 22'si (% 20,37) Farsça kelime ve eklerde/unsurlarda (17'si izafet kesrelerinde, 3'ü kelimelerde, 2'si atıf vavında) ve sadece 1'i (% 0,93) Arapça kelimedede yapılmıştır.

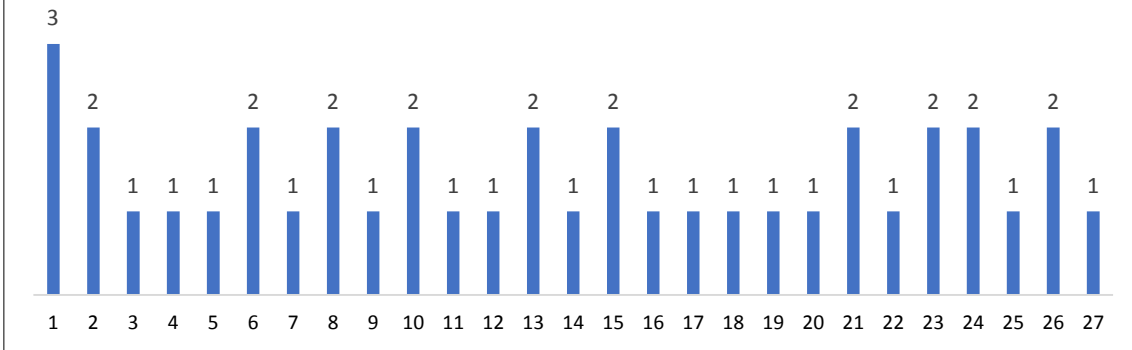

Verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 58 vasıf yapmıştır. 5 beyitte vasıfı hiç yer vermemiş olan şair; 3 beyitte 1, 7 beyitte 2, 9 beyitte 3, 1 beyitte 4 ve 2 beyitte 5 kez vasıfı başvurmuştur. Buna göre vasıf sayısı bakımından en düşük rakam 0, en yüksek rakam 5'tir. Ayrıca 9 beyitte 3 ve 7 beyitte 2 vasıf vardır.

verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 24 sekt yapmıştır. 9 beyitte sekte hiç yer vermemiş olan şair, 12 beyitte 1 ve 6 beyitte 2 kez sekte başvurmuştur. Buna göre sekt sayısı bakımından en düşük rakam 0, en yüksek rakam 2'dir. Bu durumda kasidede 58 vasıf karşılık 24 sekt vardır. Sayısal veriler, vasıfı uygun olan 82 yerin % 70,73'ünde vasıfın yapıldığını, % 29,27'sinde ise vasıfın yapılmadığını; yani sekt yapıldığını göstermektedir.

Grafik 23: Hayâlî'nin Kasidesindeki Medlerin Beyitlere Göre Dağılımı (Toplam: 39)

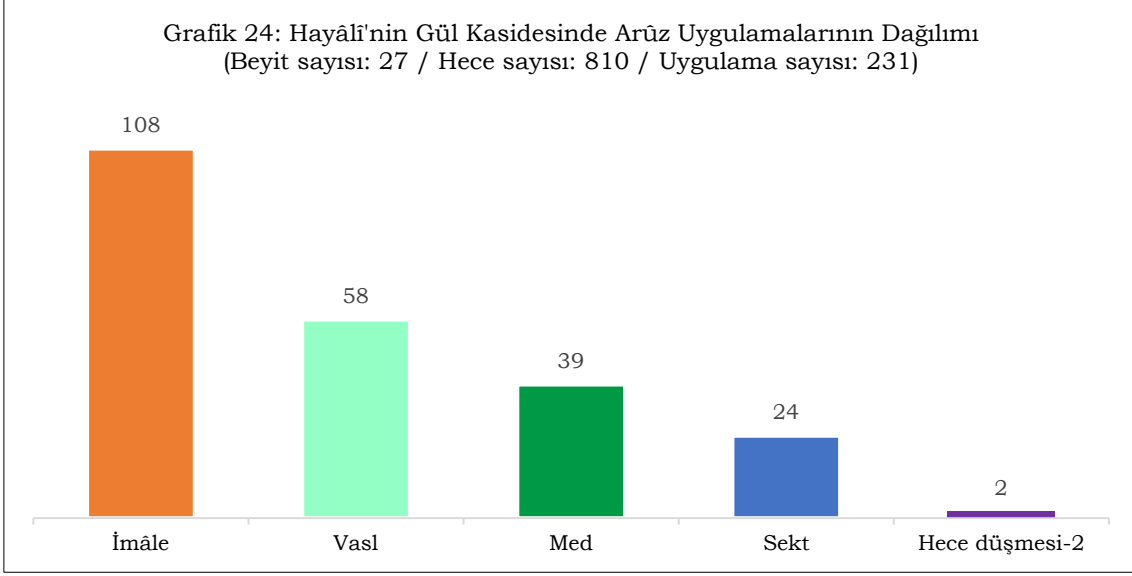

verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 39 med yapmıştır. Şairin med yapmadığı beyit bulunmamaktadır ve 16 beyitte 1, 10 beyitte 2 ve 1 beyitte 3 kez med yapmıştır. Buna göre med sayısı bakımından en düşük rakam 1, en yüksek rakam 3'tür. Kasidedeki toplam 39 meddin 32'si (% 82,05) BÂB yapısındaki hecelerde, 3'ü (% 7,69) BABB yapısındaki hecelerde ve 4'ü (% 10,26) Türkçe **dar**, **oynar**, **var**, **ağlar** kelimelerinde olduğu gibi BAB yapısındaki hecelerde dir.

Tablo 13: Hayâlî'nin Kasidesindeki Diğer Arûz Uygulamaları

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
								hd					
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
		hd											
2 [2 hece düşmesi (hd)]													

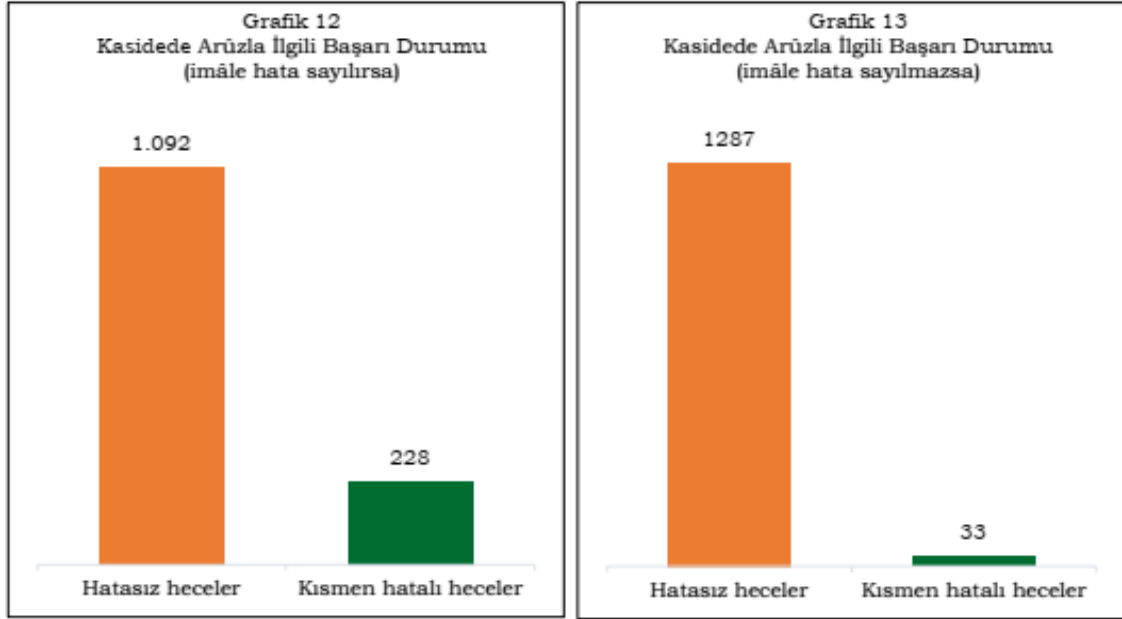
Tablodan da anlaşılacağı üzere 2 hece düşmesinin [ne ola>n'ola, ki ide>k'ide] bulunduğu kasidede zihaf, vasl-ı ayın, teşdîd, tahfif ve tahrîk örneği tespit edilmemiştir.

Grafik 24'e göre Hayâli'nin 810 arüz hecesi bulunan *gül* redifli kasidesinde 231 arüz uygulaması vardır. Bu, Hayâli'nin 27 beyitlik kasidenin her bir beytinde vezni uygun düşürmek için ortalama 8,56 kez müdahalede bulunduğunu göstermektedir. Müdahalelerin yarıya yakını (% 46,75) imâlelerden oluşmaktadır. Hayâli, toplam 108 imâlenin 85'ini (% 78,70) Türkçe kelime ve eklerde, 22'sini (% 20,37) Farsça unsurlarda (17'si izafet esresinde, 4'ü atıf vavında, 1'i kelimedede), 1'ini de (% 0,93) Arapça kelimedede yapmıştır.

Uygulamaların dörtte biri (% 25,11) vasıldan oluşmaktadır. Hayâli, vasla uygun 82 yerin 58'inde (% 70,73) vasl yapmış; 24'ünde (% 29,27) ise vezin zoruyla vasıldan vazgeçip sekt yapmıştır. Kasidedeki uygulamalar arasında sekt oranı

% 10,39, med oranı ise % 16,88'dir. Sadece 2 hece düşmesinin (% 0,91) bulunduğu kasidede tahfif, zihaf, vasl-ı ayın, teşdîd ve tahrîk örneği tespit edilmemiştir.

İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplandığı Grafik 25'e göre Hayâlî'nin *gül* redifli kasidesindeki heceler sadece % 16,30'u kısmen hatalı, % 83,70'i ise hatasızdır. İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplanmadığı Grafik 26'ya göre ise kısmen hatalı heceler oranı % 2,96'ya düşmekte, hatasız heceler oranı % 97,04'e yükselmektedir. Söz konusu kısmen hatalı heceler tamamı sekttir. Bu veriler dikkate alındığında Hayâlî Bey'in *gül* redifli kasidesinde ciddi düzeyde arûz kusuruna yer vermemiş olduğu görülmektedir.

3. Nev'î'nin *Gül* Redifli Kasidesinde Yer Alan Arûz Uygulamaları

16. yüzyılın üstâd şairlerinden Nev'î'nin (öl.1599) *gül* redifli kasidesi, Mertol Tulum ve M.Ali Tanyeri tarafından hazırlanıp yayımlanan divânının (Tulum ve Tanyeri 1977) 98 ile 99.sayfaları arasında çeviri yazılı olarak yer almaktadır. Arûzun *fâ 'i lâ tün / fâ 'i lâ tün / fâ 'i lâ tün / fâ 'i lün* kalıbıyla yazılmış olan kaside, 24 beyitten oluşmaktadır. Bu makale kapsamında söz konusu kasidedeki arûz uygulamalarının tespiti aşamasında bu metin esas alınmıştır.

Bununla birlikte kasidenin iki mısrasında küçük bir tereddüt hâsıl olmuştur. Bu mısralar, 3 numaralı beytin ikinci mısrasıyla 16 numaralı beytin ikinci mısrasıdır. İlgili mısraların sonundaki *inkâr-ı gül* (3b) ve *tûmâr-ı gül* (16b) ifadeleri, *gül* redifli kasidelerdeki arûz uygulamaları bağlamında tespit edilmiş olan örüntünün ve teâmülün dışında kalmaktadır. Çünkü her bir mısrası hece hece incelenmiş olan Necâti Bey, Hayâlî Bey ve Fuzûlî gibi dönemin üstâd

şairleri tarafından yazılmış *gül* redifli kasidelerinin tamamında her *gül* redifinden önce mutlaka med yapılmış hiçbir tamlama unsuru olarak değerlendirilmemiştir. Nevî de söz konusu mısralar dışında aynı tercihte bulunmuştur. *Gül* redifli kaside yazan her üstâd şairin istisnasız uyguladığı bu tasarrufta Nevî'yi istisna saymak için bir sebep olmadığı düşünülmektedir. Kaldı ki bu iki terkip, makale kapsamındaki arûz tasarruflarıyla ilgili istatistiksel değerlendirmeler bağlamında sonucu ve kanaatleri değiştirmeyi gerektirecek düzeyde değildir. Bu sebeple dönemin diğer üstâd şairlerinin *gül* redifli kasidelerinde gözlemlenen teâmül ve örüntü dikkate alınarak sözü edilen ifadeler tamlamasız olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca dîvânın yeni harflerle yayımlanmış metninde kasidenin 18.beytinin ilk mısrasında *samîrî* şeklinde yazılmış olan kelime, vezin ve imlâ gereği *sāmîrî* şeklinde yazılmıştır.

Nevî'nin *Gül* Redifli Kasidesi (Tulum ve Tanyeri 1977: 98-99)

Berây-ı Vezîr-i A'zam İbrâhîm Paşa

fâ 'i lâ tün/fâ 'i lâ tün/fâ 'i lâ tün/fâ 'i lün

1 Būy-ı hūlquñ/dan iderse /şemmesin iz/hār gül

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

Nār-ı Nemrū/d'ı Halîl'e/göstere en/vār gül

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

[4 imâle, 2 vasl, 2 sekt, 2 med]

2 Pertev-i mih/rüñ vücūdın/dan bedîdâ/r eyledi

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

Şubh-dem h^vā/b-ı 'ademden/oldı çün bî/dār gül

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

[2 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 2 med]

- 3 Sīnesinde/dāğ-1 sürhı/gül gibi şā/hid yiter
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Olmasun key/fiyyet-i mihrün senün̄.in/kār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 2 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 4 Tal'at-1 mihr-i cemālün̄/den hicāb ey/ler meger
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Gösterür 'uş/şāka ancak yılda bir dī/dār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [2 imâle, 3 vasl, 1 med]
- 5 Zā'il itme/ye hicāb-1/nisbet-i hüs/nin saña
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Günde biñ kez/eylese cür/minden istiğ/fār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 4 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 6 Bāğa var sen/ğoncalar soğ/küşe-i des/tāruña
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Sen gül-i ra'nāyı itsün/zīnet-i des/tār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [3 imâle, 2 vasl, 1 med]
- 7 Zīnet-i bā/b-1 sarāy-1/şāhda gül/mih olur
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Gülşen olsa /n'ola kaçır-1 /şāh u zer mis/mār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [7 imâle, 7 vasl, 2 med, 1 hece düşmesi]

- 8 Cünd-i sermā/üzre leşker/çekdi ezhā/r-1 çemen
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Süsenüñ tî/ğın kuşandı /olmağa ser/dār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [3 imâle, 2 vasl, 1 med]
- 9 Şekl-i dīvā/n-1 hümâyü/n oldı şahn-1/gülsitān
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Sünbüli tuğ/ra-yı sultā/nī vü defter/dār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [4 imâle, 4 vasl, 1 med, 1 tahfîf]
- 10 Goncalar ol/dı lisān ā/sār-1 sun‘ul/lāhdan
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Şüret-i gir/dāb-1 baħr-1/lüccetü’l-eb/rār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [3 imâle, 5 vasl, 2 sekt, 2 med]
- 11 Manṭık-1 ‘At/ṭār okur ev/rāk-1 gülden/‘andelīb
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 ‘Arz ider maż/mūn-1 şî‘r-i /Kāsımu’l-En/vār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [2 imâle, 6 vasl, 2 sekt, 1 med]
- 12 Luṭf-1 ṭab‘ı/Ḥazret-i Pā/şā’dan alsun/deşt ü bāğ
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Seng-i hārā/dan kopup sün/bül bitürsin/yār gül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 [2 imâle, 5 vasl, 1 med]

- 13 İ‘tidāl-i/luḡfına ol/sa anuñ bir/kez ḡarīn
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 İde peydā/bīd ile ‘ar/‘ar şükūfe /bār ḡül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 2 vasl, 1 med]
- 14 Lāleyi lā/lā ḡüli şā/h eyleyelden/bāḡbān
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Bülbül-i zā/rı nedīm-i/sohbet-i dī/dār ḡül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [6 imâle, 4 vasl, 2 med]
- 15 Ḳopmadı bir/saña beñzer./Āşaf-ı rû/şen-zamīr
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Nitekim Sul/ḡān Meḡemmed/gibi bir ḡün/kār ḡül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [4 imâle, 1 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 16 Şevketüñ dūr/di esāḡī/r-i ‘izāmuñ/defterin
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Berg-i lāle/ḡayy olur çün/setr ide ḡū/mār ḡül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 4 vasl, 1 med]
- 17 Sīnesine/her seḡer bir/ḡonca-i ra‘/nā çeker
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 ‘Ārif-i res/m-i ḡarāfet./eḡl-i dil dil/dār ḡül
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 [5 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]

- 18 Sāmīrīler/gibi şarmış/başına des/tār-ı sürh
 — . — — / — . — — / — . — — / — . — —
 Sünbülinden/oldı beñzer/beste-i zün/nār gül
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 [4 imâle, 1 vasl, 1 sekt, 1 med]
- 19 Jâleden ter/düşmesün di/yü götürdi/dâmenin
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 Ğoncalardur/câriye sul/ṭān-ı devlet/yār gül
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 [4 imâle, 1 vasl, 1 med]
- 20 Bir pula al/maz maḥabbet/süz cemâli/ehl-i dil
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 Cevher-i ḥüs/nin bizümle/itmesün bâ/zār gül
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 [4 imâle, 2 vasl, 1 med]
- 21 Ḥaylī demdür/bülbül-i zā/ruñ geçer Nev/ī senüñ
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 Hâşelillāh/kimide bül/büllerüñi/zār gül
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 [4 imâle, 1 vasl, 1 sekt, 1 med, 1 zihaf]
- 22 Ğoncaveş tay/y itmeyüp mih/rü vefâ ṭū/mārını
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 Luṭf idüp.a/nuñ yüzine/gül gibi tek/rār gül
 — . — — — / — . — — — / — . — — — / — . — —
 [5 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]

23 Nitekim bez/m-i çemende/sürülüp dev/rān-1 gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Goncalaro/la sürāhī/sāğar-1 dev/vār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [6 imâle, 3 vasl, 1 sekt, 1 med]

24 Şubḥ-demo/duḡça ebr-i/nev-bahārī/jāle-bār
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 Ağlasun düş/menlerüñ sen/gül gibi her/bār gül
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 [2 imâle, 1 vasl, 1 sekt, 2 med]

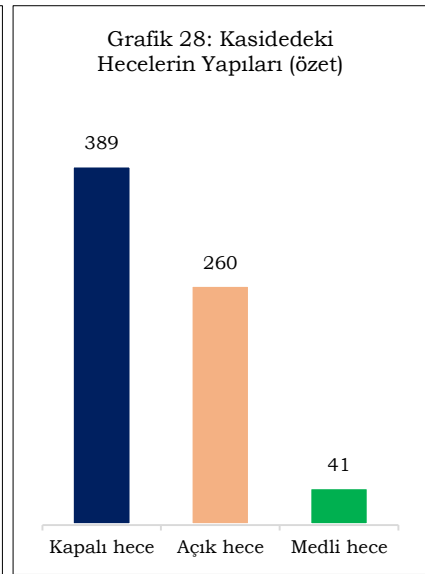
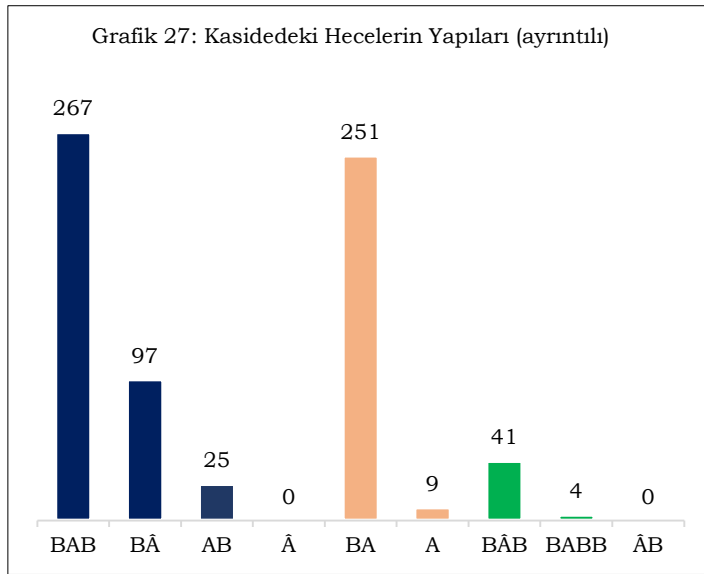
Nev'î'nin Kasidesindeki Arûz Uygulamalarına Dair İstatistikler

Bu bölümde Nev'î'nin *gül* redifli kasidesindeki arûz uygulamalarına ilişkin sayısal veriler, tablo ve grafikler eşliğinde ortaya konularak değerlendirilmiştir. İlk olarak kasidedeki hecelerin yapılarına ilişkin istatistikler verilmiştir. Bu arada hecelerde imâle veya zihaf dikkate alınmamış; ünlü harfleri temsilen A, ünsüz harfleri temsilen B harfi kullanılmış ve beyitler kasidedeki sıralarıyla numaralandırılmıştır.

Tablo 14: Nev'î'nin Kasidesindeki Hecelerin Yapıları

Yapı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
A	1					1							2			1	1	1			1		1	
AB	2	1	2	1	1	1		3		2	2		2				1	1		3				3
BA	9	8	11	9	13	10	13	10	10	9	9	9	11	12	12	10	11	10	11	11	9	13	13	8
BAB	10	11	12	14	12	11	8	11	10	10	12	14	8	6	12	12	11	12	13	12	13	12	10	11
Â																								
ÂB																								
BÂ	4	5	3	4	2	5	5	4	7	5	4	4	4	7	2	5	4	3	4	2	4	3	4	3
BÂB	2	1	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	3	3	1	1	1	1	1	2	1	1	2
BABB		1																1						2
	28	27	29	29	29	29	28	29	29	28	29	29	29	28	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29

Tablo 15: Nevî'nin Kasidesindeki Hecelerin Yapıları (Toplam)								
Açık Heceler		Kapalı Heceler				Medli Heceler		
A	BA	BAB	AB	Â	BÂ	ÂB	BÂB	BABB
9	251	267	25	0	97	0	37	4
% 3,46	% 96,54	% 68,64	% 6,43		% 24,94		% 90,24	% 9,76
260		389				41		
% 37,68		% 56,38				% 5,94		
690								

Tablo ve grafiklerdeki verilerden anlaşılacağı üzere kasidede en çok BA (ünsüz + kısa ünlü) ve BAB (ünsüz + kısa ünlü + ünsüz) yapısındaki heceler kullanılmıştır. Kullanım sıklığına göre diğer heceler; BÂ, BÂB, AB, A, BABB şeklinde sıralanmaktadır. Diğer taraftan heceler imâle yapılmadan değerlendirildiğinde toplam hecelerin yaklaşık üçte birinin (% 37,68) açık hecelerden oluştuğu görülmektedir. Halbuki kasidenin veznini oluşturan fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün kalıbında açık hece oranı % 26,66, kapalı hece oranı ise % 73,33'tür. Bu sebeple şair, bu uyumsuzluğu ortadan kaldırmak için başta imâle olmak üzere arüz uygulamalarına başvurmuştur.

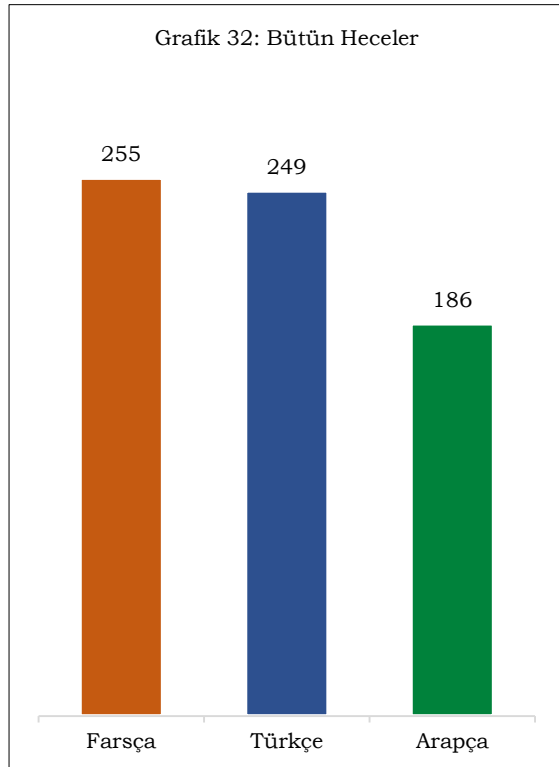
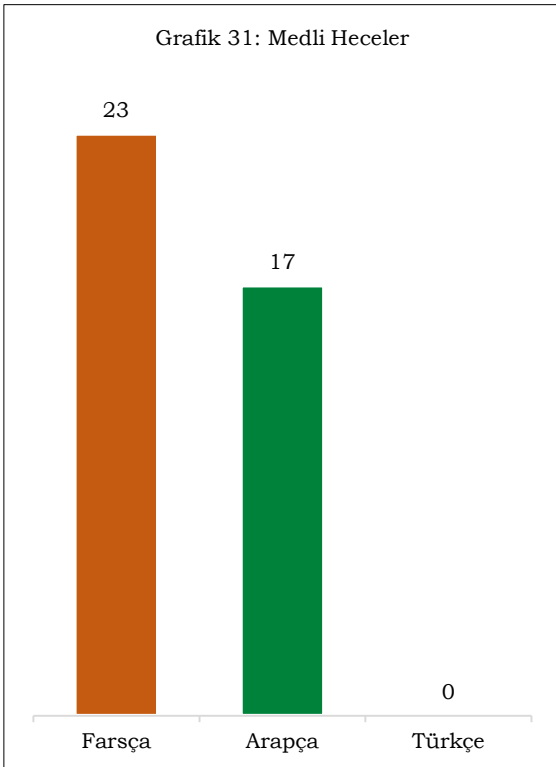
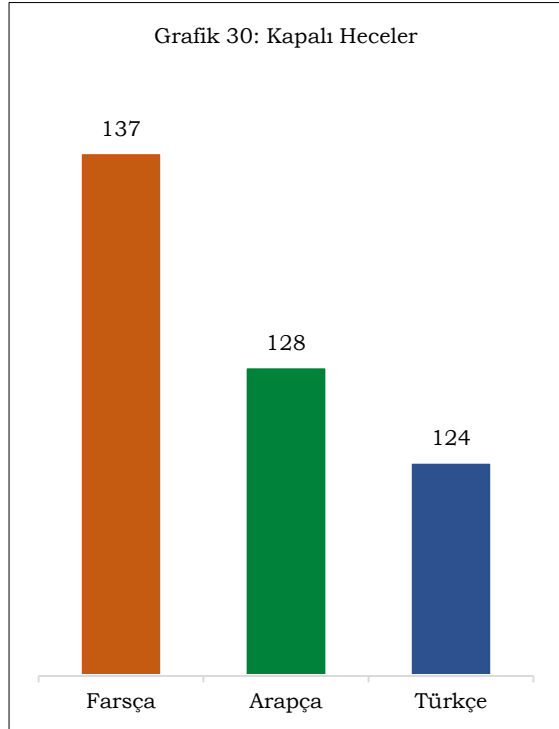
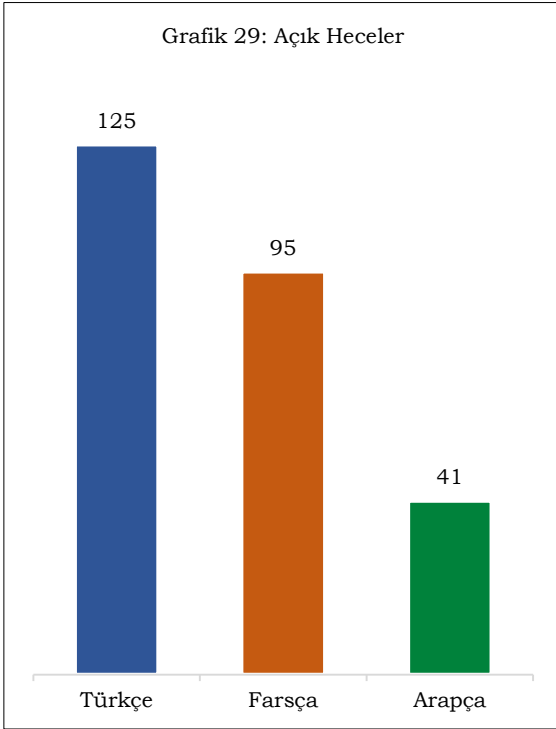
Tablo 16: Nevî'nin Kasidesindeki Hecelerin Kökenleri

Yapı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
T (a)	6	3	7	3	8	4	5	6	3	1	2	4	8	4	8	4	3	6	5	6	7	10	7	5
F (a)	3	4	3	3	2	6	7	4	8	5	4	4	3	6	1	3	6	4	4	2	2	2	6	3
A (a)	1	2	1	3	3	1				3	3	1	2	2	3	4	3	1	2	3	1	1	1	
Toplam	10	9	11	9	13	11	12	10	11	9	9	9	13	12	12	11	12	11	11	11	10	13	14	8
T (k)	5	6	6	10	7	7	2	6	2	3	3	6	4	3	5	5	2	8	8	8	4	5	2	7
F (k)	4	9	6	4	1	7	8	9	5	4	2	9	5	8	5	3	6	6	4	3	7	4	7	10
A (k)	7	2	5	5	7	3	4	3	9	10	13	3	5	2	4	9	8	2	5	6	6	6	5	
Toplam	16	17	18	19	15	17	14	18	16	17	18	18	14	13	14	17	16	16	17	17	17	15	14	17
T (m)																								
F (m)		1		1		1	1	1	2			2	2	3	1		1	2	1	1	1			2
A (m)	2	1	1		1		1			2	2				2	1					1	1	1	1
Toplam	2	2	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2	3	3	1	1	2	1	1	2	1	1	1	3
G.Top.	28	28	29	29	29	29	28	29	29	28	29	29	29	28	29	29	29	29	29	29	29	29	29	28

Tablo 17: Nevî'nin Kasidesindeki Hecelerin Kökenleri (Toplam)

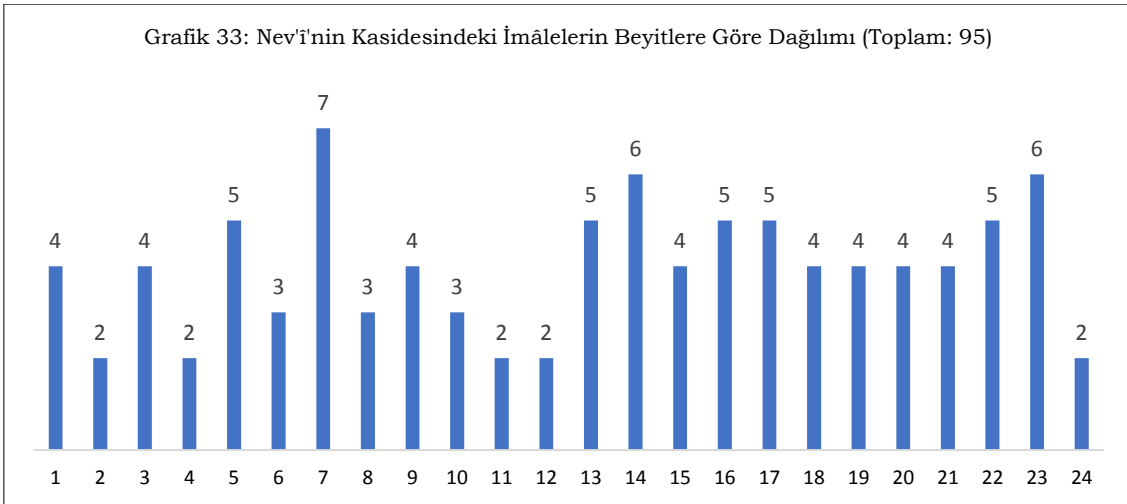
	Türkçe	Farsça	Arapça	Toplam
Açık heceler	125 % 47,89	95 % 36,40	41 % 15,70	261
Kapalı heceler	124 % 31,88	137 % 35,22	128 % 32,90	389
Medli heceler	0	23 % 57,50	17 % 42,50	40
Ara toplam	249 % 36,09	255 % 36,96	186 % 26,96	690
Genel toplam	690			

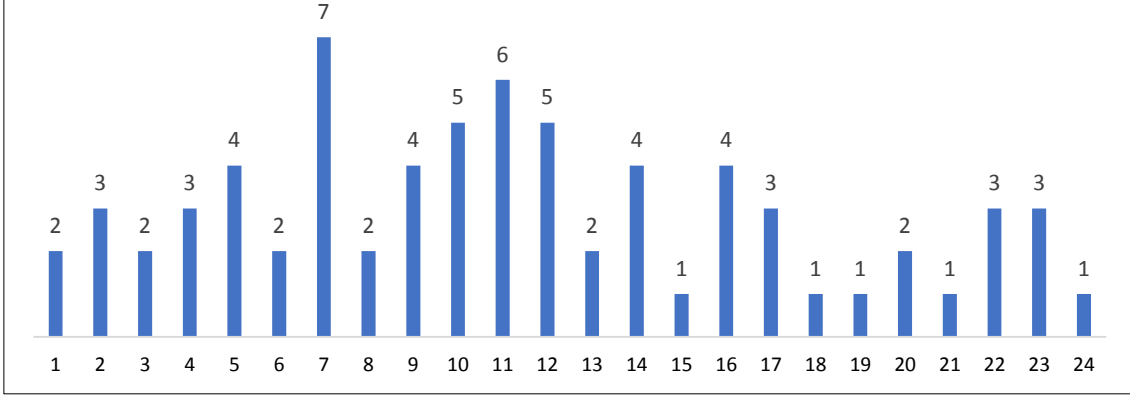
Görüldüğü gibi açık hecelerin % 47,89'u Türkçe, % 36,40'ı Farsça, % 15,70'i Arapçadır. Kapalı hecelerin ise % 31,88'i Türkçe, % 35,22'si Farsça, % 32,90'ı Arapçadır. Medli hecelerde sıralama değişmektedir. Zira medli hecelerin % 57,50'si Farsça, % 42,50'si Arapçadır, Türkçe medli hece yoktur. Toplamda hecelerin üçte birinden biraz fazlası (% 36,09) Türkçe, hemen hemen aynı (% 36,96) Farsça ve yaklaşık dörtte biri (% 26,96) Arapçadır.

Kasidede en sık karşılaşılan arûz uygulaması, dîvân şiiri geleneğinde önemli bir arûz kusuru olarak görülmemiş olan imâledir. Bu sebeple Nevî, kasidesinde sıklıkla imâleye başvurmaktan çekinmemiştir. Kasidenin her bir beytindeki imâlelerin beyit sırasına göre verildiği aşağıdaki tablo, bunun somut bir göstergesidir. Tablodaki sütunların altındaki rakamlar, beyit sıralarını; üstündeki rakamlar ise ilgili beyitteki imâle sayısını göstermektedir.

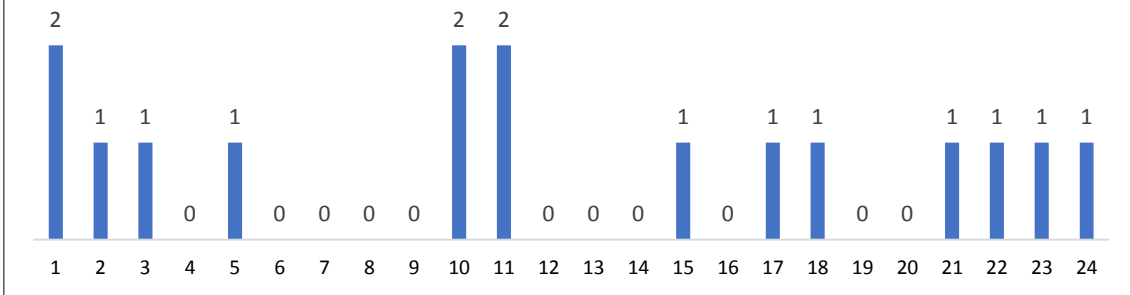
verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 95 imâle yapmıştır. Nevî, toplam 95 imâlenin 53'ünü (% 55,79) Türkçe kelime ve eklerde, 41'ini (% 43,16) Farsça unsurlarda (38'i izafet kesresinde, 1'i atıf vavında, 2'si kelimedede), 1'ini de (% 1,05) Arapça kelimedede yapmıştır. İmâleye hiç yer vermediği veya 1 kez yer verdiği beyit bulunmayan şair; 5 beyitte 2, 3 beyitte 3, 8 beyitte 4, 5 beyitte 5, 2 beyitte 6, 1 beyitte 7 kez imâleye başvurmuştur. Buna göre imâle sayısı bakımından en düşük rakam 1, en yüksek rakam 7'dir.

Tablo 34: Nev'inin Kasidesindeki Vasılların Beyitlere Göre Dağılımı (Toplam: 71)

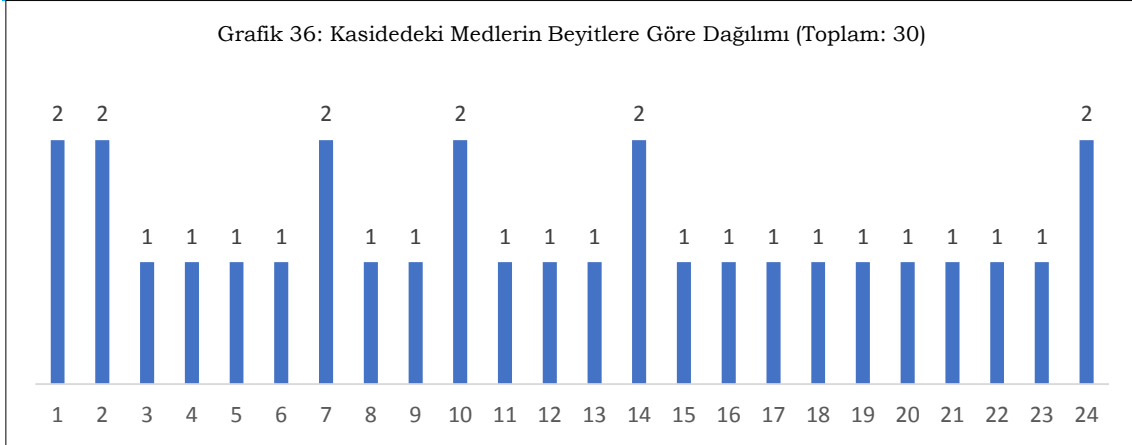

Verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 71 vası yapmıştır. Vasla hiç yer vermediği beyit bulunmayan şair; 5 beyitte 1, 6 beyitte 2, 6 beyitte 3, 4 beyitte 4, 2 beyitte 5, 1 beyitte 6 ve 1 beyitte 7 kez vasla başvurmuştur. Buna göre vası sayısı bakımından en düşük rakam 1, en yüksek rakam 7'dir.

Grafik 35: Kasidedeki Sektlerin Beyitlere Göre Dağılımı (Toplam: 16)

verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 16 sekt yapmıştır. 11 beyitte sekte hiç yer vermemiş olan şair; 10 beyitte 1 ve 3 beyitte 2 kez sekte başvurmuştur. Buna göre sekt sayısı bakımından en düşük rakam 0, en yüksek rakam 2'dir. Bu durumda kasidede 73 vasla karşılık 16 sekt vardır. Sayısal veriler, vasla uygun olan 89 yerin % 82,02'sinde vaslın yapıldığını, % 17,98'inde ise vaslın yapılmadığını; yani sekt yapıldığını göstermektedir.

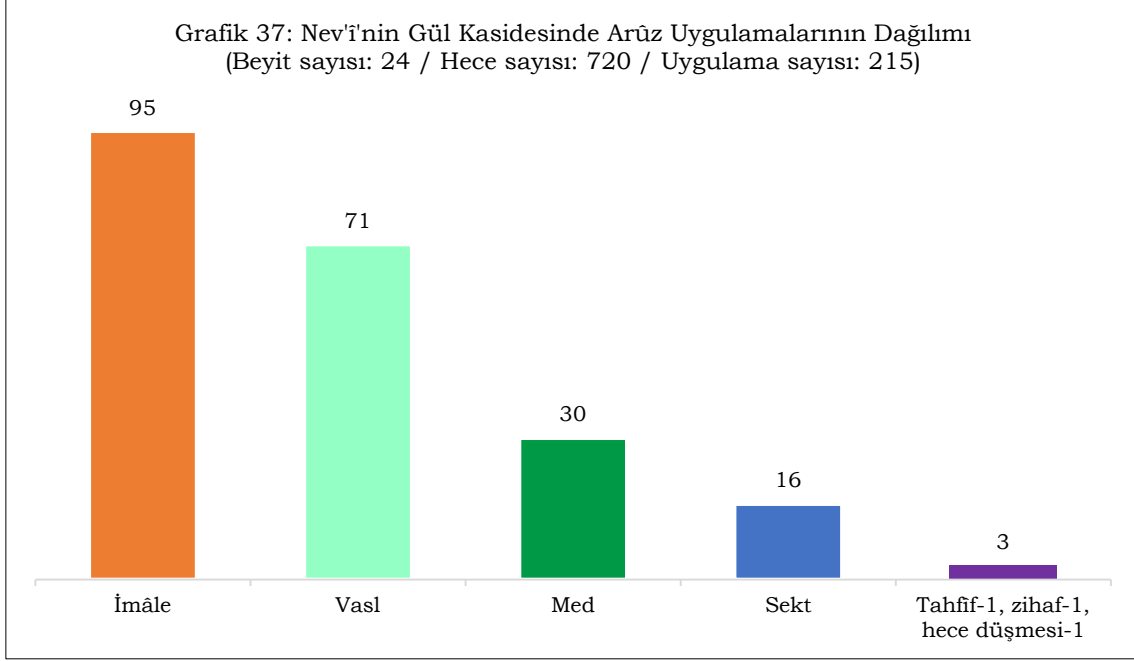

Verilerden de anlaşılacağı üzere şair, kasidede toplam 30 med yapmıştır. Şairin med yapmadığı beyit yoktur. 16 beyitte 1 ve 6 beyitte 2 kez med yapmıştır. Buna göre med sayısı bakımından en düşük rakam 1, en yüksek rakam 2'dir. Kasidedeki toplam 30 meddin 28'i (% 93,33) BÂB yapısındaki hecelerde; 2'si (% 6,66) BABB yapısındaki hecelerde.

Tablo 18: Nevî'nin Kasidesindeki Diğer Arüz Uygulamaları

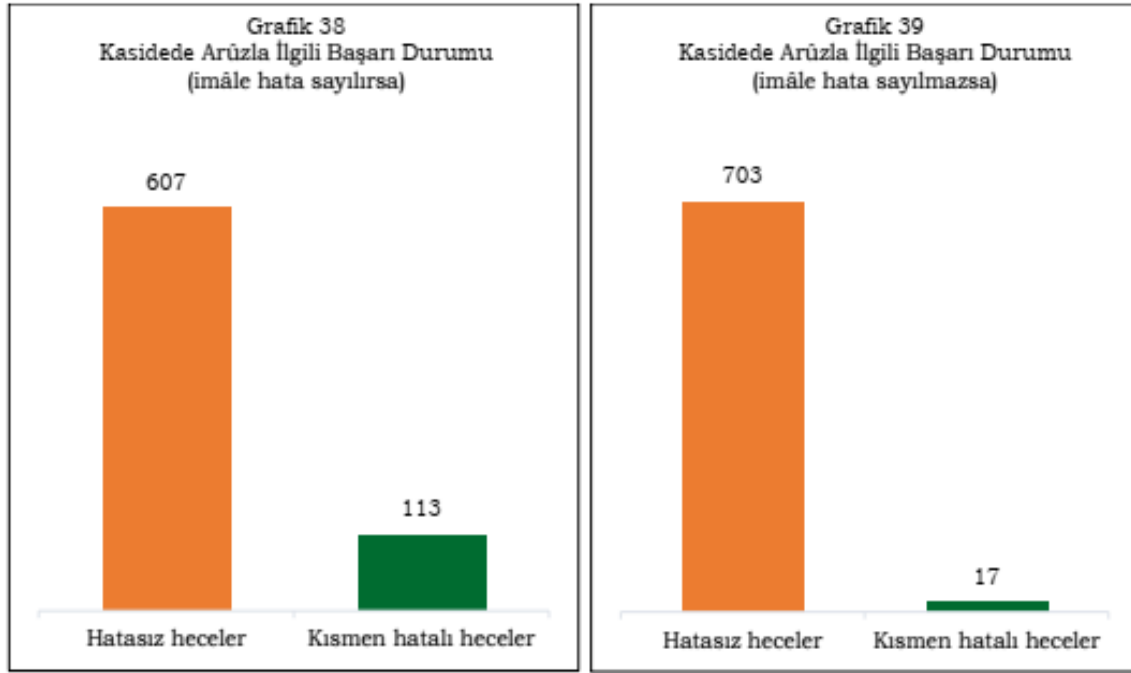
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
						hd		th													z		
3 [1 hece düşmesi (hd), 1 tahfif (th), 1 zihaf (z)]																							

Tablodan da anlaşılacağı üzere vasl-ı ayın, teşdîd veya tahrîk örneğinin tespit edilmediği kasidede 1 hece düşmesi (ne ola>n'ola), 1 tahfif (gülistân>gülsitân), 1 de zihaf (haylî>hayli) bulunmaktadır.

Grafik 37'ye göre Nevî'nin *gül* redifli kasidesinde 215 arûz uygulaması bulunmaktadır. Bu, Nevî'nin her bir beyitte vezni uygun düşürmek için ortalama 8,96 kez müdahalede bulunduğu anlamına gelmektedir. Müdahalelerin yarıya yakını (% 44,19) imâlelerden oluşmaktadır.

Uygulamaların üçte biri (% 33,02) ise vasıldan oluşmaktadır. Nevî, vasla uygun 87 yerin 71'inde (% 81,61) vasl yapmış; 16'sında (% 18,39) ise vasıldan vazgeçip sekt yapmıştır. Kasidedeki uygulamalar arasında med oranı % 13,95; sekt oranı ise % 7,44'tür. Sadece 1 tahfif (0,47) ile 1 zihafın (% 0,47) yer aldığı kasidede, 1 de hece düşmesi (% 0,47) bulunmaktadır. Kasidede vasl-ı ayın, teşdîd ve tahrîk örneği tespit edilmemiştir.

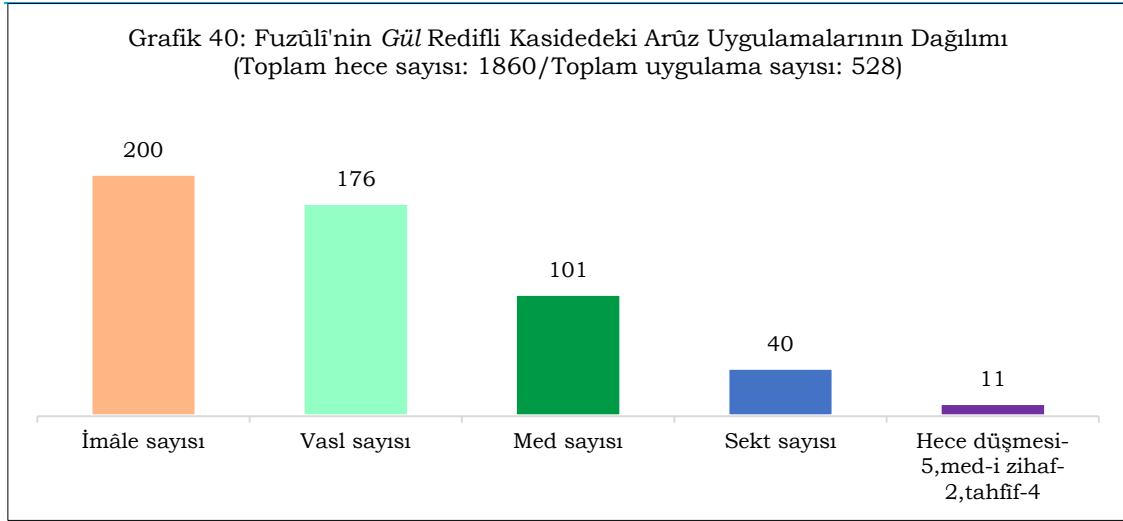
İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplandığı Grafik 38'e göre Nevî'nin *gül* redifli kasidesindeki heceler sadece % 15,69'u kısmen hatalı, % 84,31'i ise hatasızdır. İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplanmadığı Grafik 39'a göre ise kısmen hatalı heceler oranı % 2,36'ya düşmekte, hatasız heceler oranı % 97,64'e yükselmektedir. Söz konusu kısmen hatalı heceler 16'sı sekt, 1'i zihafır. Zihafın da *haylî* kelimesinin uzun ünlü ile biten son hecesinde olduğu dikkate alındığında Nevî'nin *gül* redifli kasidesinde ciddi düzeyde arûz kusuruna yer vermemiş olduğu görülmektedir.

4. Fuzûlî'nin *Gül* Redifli Kasidesinde Arûz Uygulamaları

Fuzûlî'nin 62 beyitlik *gül* redifli kasidesi, Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi'nin "Prof. Dr. Kemal Yavuz Armağanı" sayısında "Arûz Tasarrufları Bağlamında Bir *Gül* Kasidesi (Fuzûlî)" başlığıyla (Bayram 2022: 359-383) incelenip değerlendirilmiştir. Dolayısıyla burada söz konusu makalede ayrıntılı bir şekilde incelenip değerlendirilmiş olan arûz tasarrufları ayrıca gösterilmemiş; ancak dört *gül* redifli kaside arasında karşılaştırma yapabilmek amacıyla sadece ilgili sayısal veriler değerlendirilmiştir.

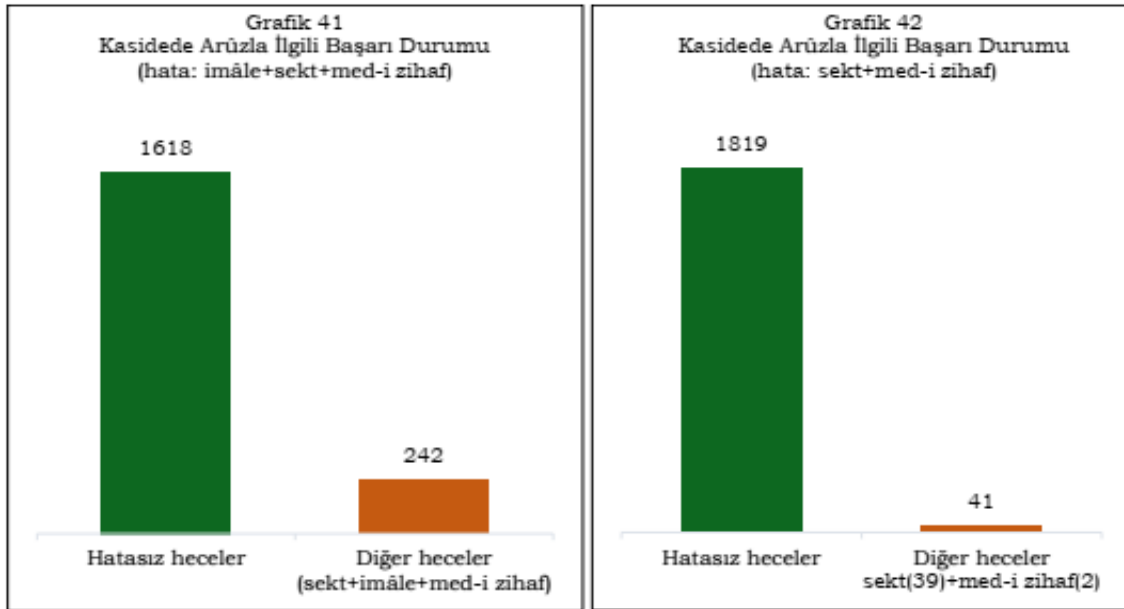
Açık Heceler		Kapalı Heceler				Medli Heceler		
A	BA	BAB	BÂ	AB	Â	BÂB	BABB	ÂB
33	576	747	197	70	7	114	13	1
5,42	94,58	73,16	19,29	6,86	0,69	89,06	10,16	0,78
609		1.021				128		
34,64		58,08				7,28		
1.758								

	Türkçe	Farsça	Arapça	Toplam
Açık heceler	317	197	87	601
	52,75	32,78	14,48	34,15
Kapalı heceler	385	359	314	1.058
	36,39	33,93	29,68	60,11
Medli heceler	2	52	47	101
	1,98	51,49	46,53	5,74
Ara toplam	704	608	448	1.760
	40,00	34,55	25,45	
Genel toplam	1.760			

Grafik 40'ta toplam 528 uygulamaya ait veri bulunmaktadır. Bu, Fuzûlî'nin her bir beyitte vezni uygun düşürmek için ortalama 8,52 kez müdahalede bulunduğu anlamına gelmektedir. Müdahalelerin üçte birinden biraz fazlası (% 37,88) imâlelerden, üçte biri (% 33,33) ise vasıldan oluşmaktadır. Uygulamalar arasındaki med oranı % 19,13, sekt oranı ise % 7,58'dir.

Vasl-ı ayın, tahrik ve teşdid örneği bulunmayan ve sadece 2 med-i zihafın (% 0,38) yer aldığı kasidede, 5 hece düşmesi (% 0,95), 4 de tahfif (% 0,76) bulunmaktadır.

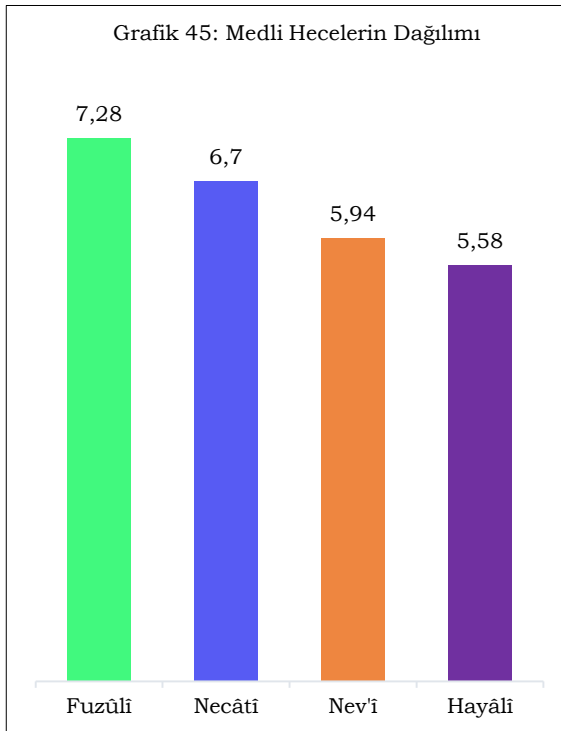
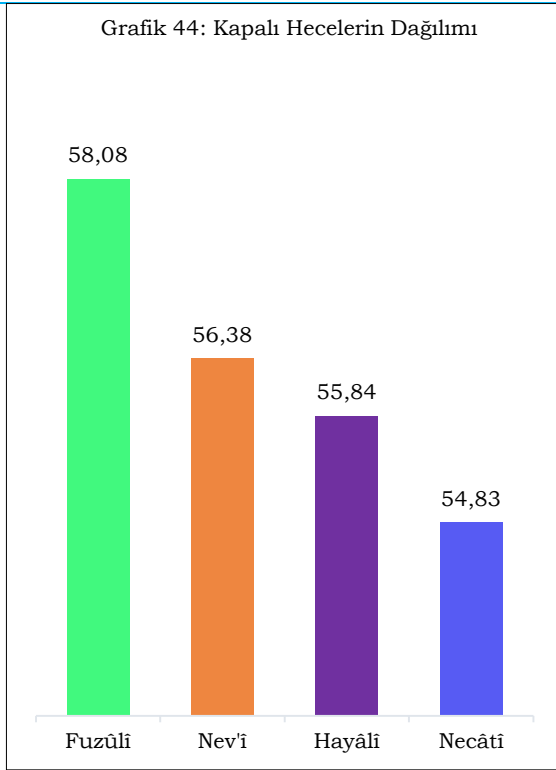
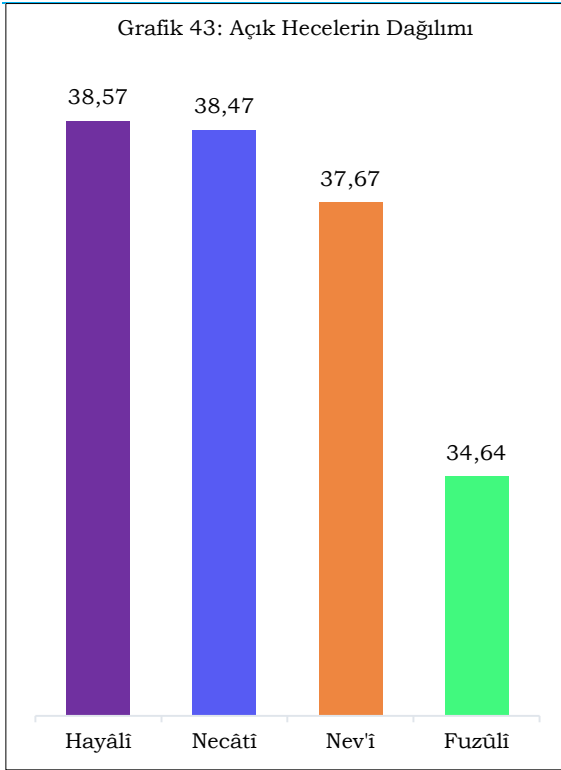

İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplandığı Grafik 41'e göre Fuzûlî'nin *gûl* redifli kasidesindeki hecelerin sadece % 13'ü kısmen hatalı, % 87'si ise hatasızdır. İmâlelerin arûz kusurları arasında hesaplanmadığı Grafik 42'ye göre ise kısmen hatalı hecelerin oranı % 2'ye düşmekte, hatasız hecelerin oranı % 98'e yükselmektedir. Söz konusu kısmen hatalı hecelerin 39'u sekt, 2'si med-i zihafıtır. Zihafıların da *hûb* ve *berhûrdâr* kelimelerinin medsiz sayılmasından ibaret olduğu dikkate alındığında Fuzûlî'nin *gûl* redifli kasidesinde ciddi düzeyde arûz kusuruna yer vermemiş olduğu görülmektedir.

Dört Gül Kasidesinin Arûz Uygulamaları Açısından Mukayesesi

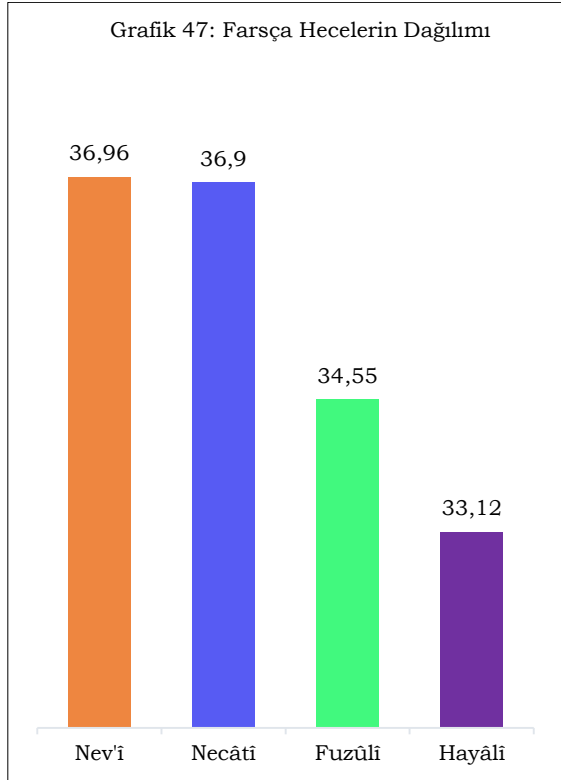
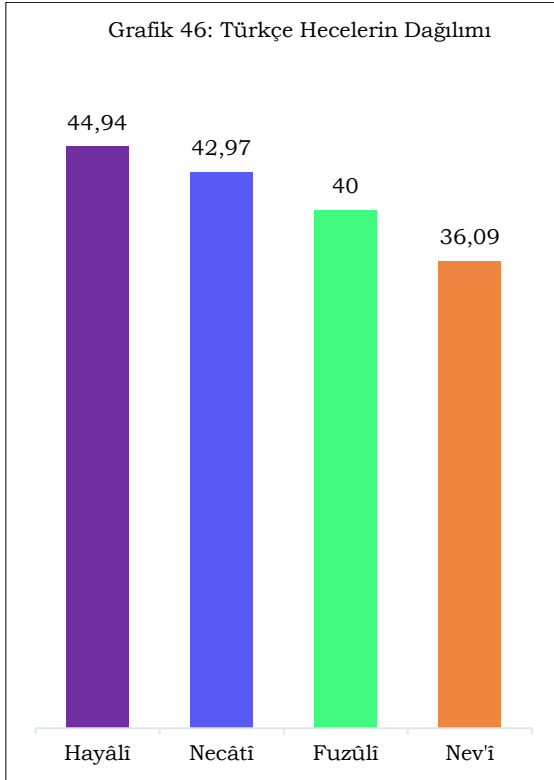
Necâtî, Hayâlî, Nevî ve Fuzûlî'nin *gûl* redifli kasidelerindeki hecelerin yapıları aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilmiş; ardından verilerle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

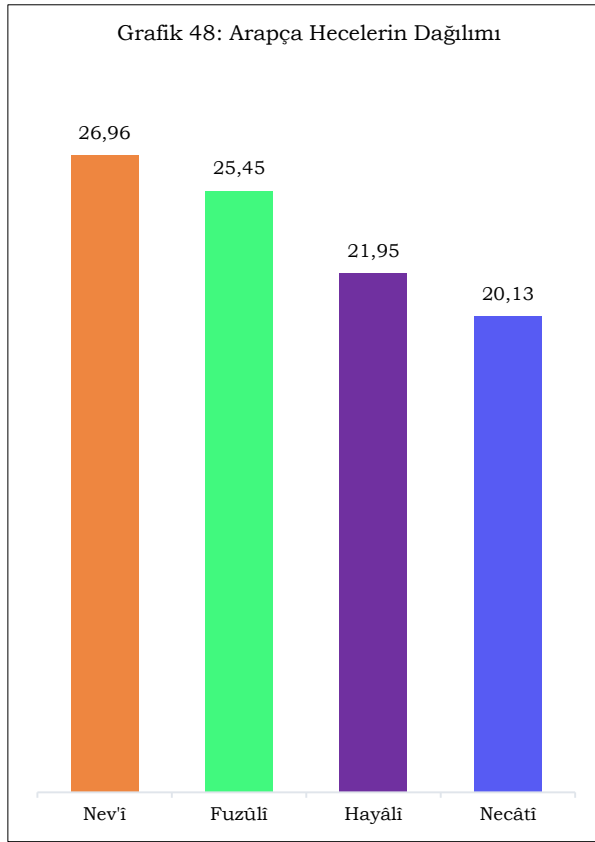
Tablo 21: Kasidelerdeki Hecelerin Yapılarına İlişkin Oranlar (%)									
Hece türü	Açık Heceler		Kapalı Heceler				Medli Heceler		
Hece yapısı	A	BA	BAB	AB	Â	BÂ	ÂB	BÂB	BABB
Necâtî	5,60	94,40	70,16	6,97	0,87	21,98	2,38	91,67	5,95
	38,47		54,83				6,70		
Fuzûlî	5,42	94,58	73,16	6,86	0,69	19,29	0,78	89,06	10,16
	34,64		58,08				7,28		
Hayâlî	4,04	95,96	70,70	6,74	1,40	21,16	0	93,02	6,98
	38,57		55,84				5,58		
Nevî	3,46	96,54	68,64	6,43	0	24,94	0	90,24	9,76
	37,67		56,38				5,94		
Ortalama	4,63	95,37	70,67	6,75	0,74	21,84	0,79	91,00	8,21
	37,34		56,28				6,38		

Tablo ve grafiklerdeki verilere göre imâle öncesinde dört kasidedeki açık hecelerin yüzdeleri ortalaması, 37,34'tür. Kapalı hecelerin yüzdeleri ortalaması 56,28 ve medli hecelerin yüzdeleri ortalaması ise 6,38'dir. Açık hecelerin yüzdeleri ortalaması, Hayâli'de en üst seviyeye çıkmakta; Fuzûli'de ise en düşük seviyeye inmektedir. Kapalı hecelerin yüzdeleri ortalaması, Fuzûli'de en üst seviyeye çıkmakta; Necâti'de en düşük seviyeye inmektedir. Medli hecelerin yüzdeleri ortalamaları ise Fuzûli'de en üst seviyeye çıkmakta; Hayâli'de ise en alt seviyeye inmektedir.

Tablo 22: Kasidelerdeki Hecelerin Kökenleri Açısından Mukayesesi				
Şair	Hecelerin Yapıları	Türkçe	Farsça	Arapça
Necâti	Açık heceler	% 61,17	% 29,23	% 9,60
	Kapalı heceler	% 34,98	% 38,75	% 26,27
	Medli heceler	% 4,76	% 65,48	% 29,76
	Ortalama	% 42,97	% 36,90	% 20,13
Fuzûlî	Açık heceler	% 52,75	% 32,78	% 14,48
	Kapalı heceler	% 36,39	% 33,93	% 29,68
	Medli heceler	% 1,98	% 51,49	% 46,53
	Ortalama	% 40,00	% 34,55	% 25,45
Hayâlî	Açık heceler	% 61,03	% 28,28	% 10,69
	Kapalı heceler	% 37,93	% 34,48	% 27,59
	Medli heceler	% 8,89	% 51,11	% 40,00
	Ara toplam	% 44,94	% 33,12	% 21,95
Nev'î	Açık heceler	% 47,89	% 36,40	% 15,70
	Kapalı heceler	% 31,88	% 35,22	% 32,90
	Medli heceler	% 00,00	% 57,50	% 42,50
	Ara toplam	% 36,09	% 36,96	% 26,96

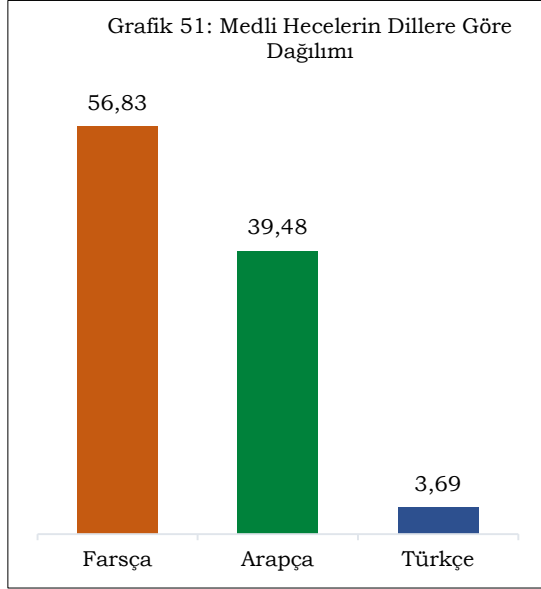
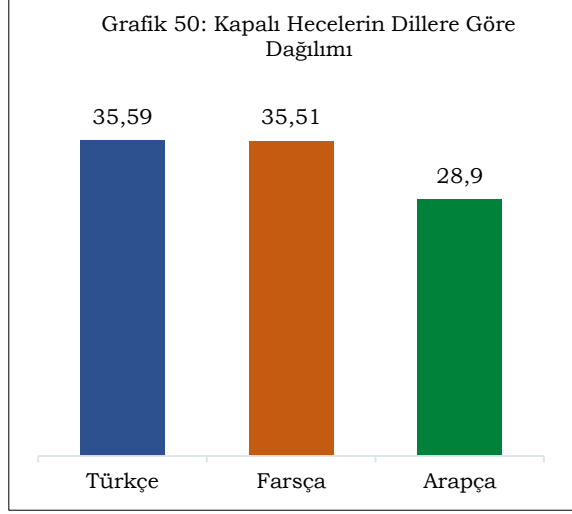
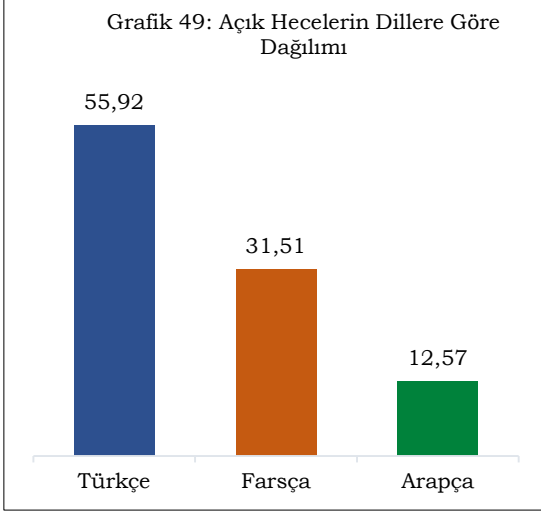

Verilere göre imâle öncesinde Türkçe açık hecelerin oranı Necâtî'de en yüksek, Nev'î'de en düşük; kapalı hecelerin oranı Hayâlî'de en yüksek, Nev'î'de en düşük; medli hecelerin oranı Necâtî'de en yüksek, Nev'î'de en düşük seviyededir. Yine verilere göre Farsça açık hecelerin oranı, Nev'î'de en yüksek Hayâlî'de en düşük; kapalı hecelerin oranı, Necâtî'de en yüksek Fuzûli'de en düşük; medli hecelerin oranı Necâtî'de en yüksek, Hayâlî'de en düşük seviyededir. Arapça açık hecelerin oranı ise Nev'î'de en yüksek Necâtî'de en düşük; kapalı hecelerin oranı, Nev'î'de en yüksek Necâtî'de en düşük; medli hecelerin oranı Fuzûli'de en yüksek, Necâtî'de en düşük seviyededir.

Tablo 23: Kasidelerdeki Hecelerin Kökenleri Açısından Mukayesesi (Toplam)

	Türkçe	Farsça	Arapça
Açık heceler (1.631)	912 % 55,92	514 % 31,51	205 % 12,57
Kapalı heceler (2.571 hece)	915 % 35,59	913 % 35,51	743 % 28,90
Medli heceler (271 hece)	10 % 3,69	154 % 56,83	107 % 39,48
Toplam (4.473)	1.837 % 41,07	1.581 % 35,35	1.055 % 23,59

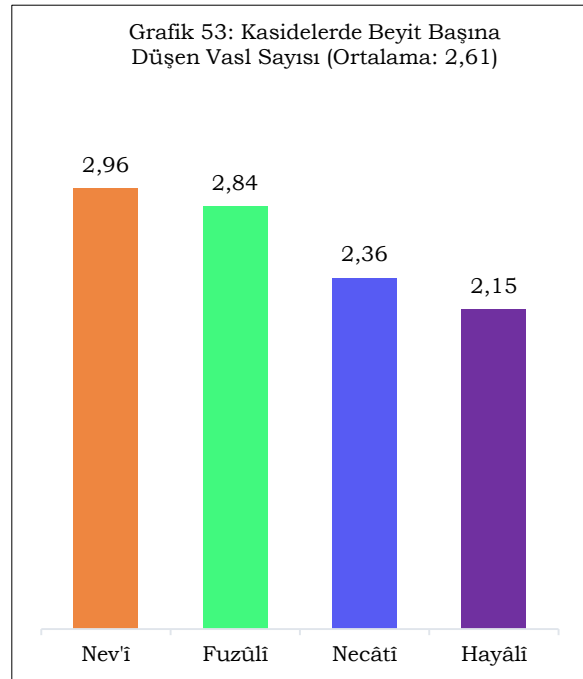
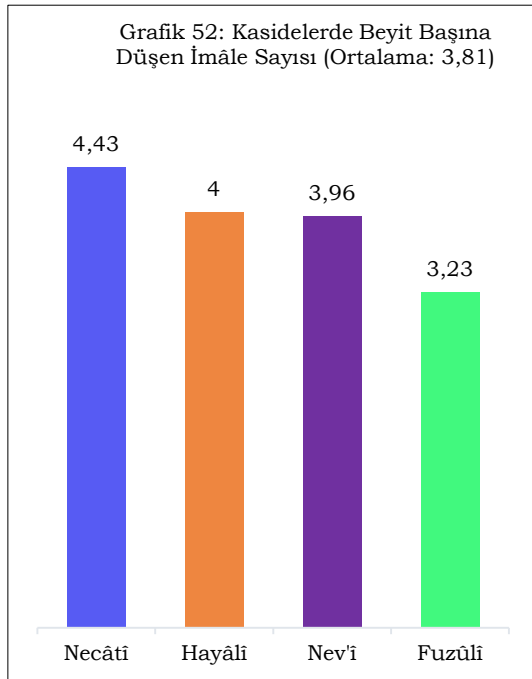

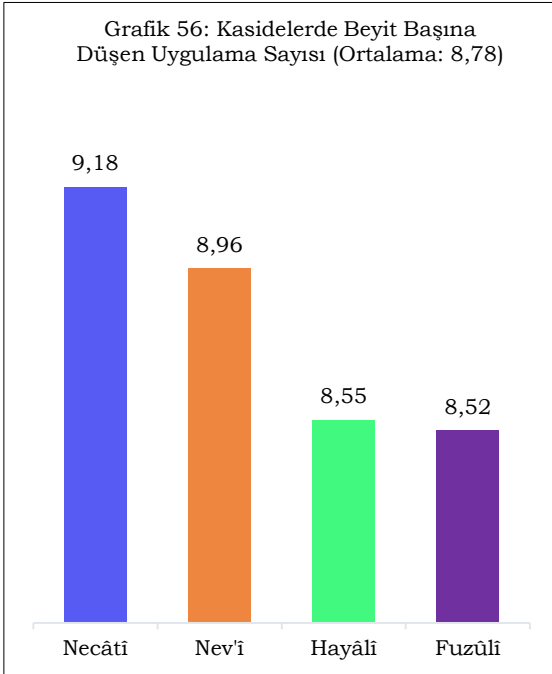
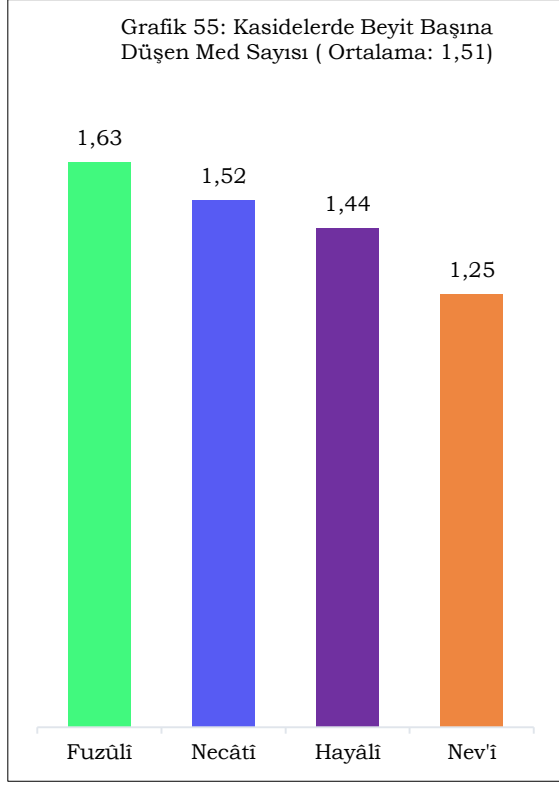
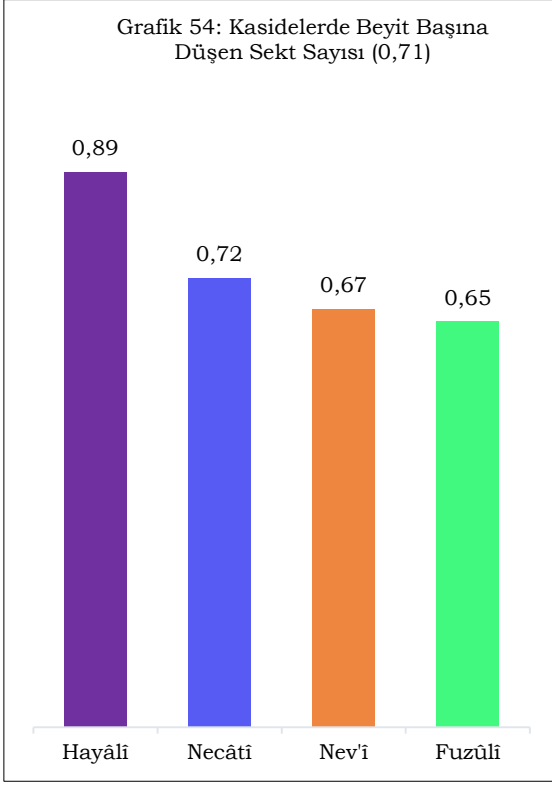
Tablo ve grafiklerdeki veriler; dört kasidedeki hecelerin yaklaşık olarak beşte ikisinin (% 41,07) Türkçe, üçte birinin Farsça (% 35,35) ve dörtte birinin Arapça (% 23,59) olduğunu göstermektedir. Aynı verilere göre açık hecelerin yarısından fazlası Türkçe, üçte bire yakını Farsça ve onda birden biraz fazlası Arapçadır. Kapalı hecelerin ise üçte birden fazlası Türkçe, yine üçte birden fazlası Farsça ve üçte birden azı Arapçadır. Buna göre açık hecelerde bariz biçimde üstün olan Türkçe hecelerin sayısı, kapalı hecelerde Farsça ile neredeyse eşitlenmekte;

Arapça hecelere olan fark da azalmaktadır. Medli heceler söz konusu olduğunda Farsça heceler ilk sırada, Arapça heceler de ikinci sıradadır. Türkçe hecelerdeki med sayısı ise istisna düzeyinde azdır.

Necâî, Hayâlî, Nevî ve Fuzûlî'nin *gül* redifli kasidelerindeki arüz uygulamalarıyla ilgili sayısal veriler, aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Her bir kasidedeki beyit sayısı farklı olduğundan, "*beyit başına uygulama*" sayıları için müstakil bir satır hazırlanmıştır. Böylece dört şairin *gül* redifli kasidelerinde arüz uygulamalarına ne oranda yer verdiğinin karşılaştırmalı olarak gözlemlenebilmesi mümkün olmaktadır.

Tablo 24: Dört Gül Kasidesinde Arûz Uygulamaları (Necâti, Fuzûli, Hayâli, Nev'î)									
Şair [beyit /hece]		İmâle	Vasl	Sekt	Med	Zihaf	Tahfff	Hece düşmesi	Toplam
Necâti (öl.1509) [44 beyit/1.320 hece]	Uygulama sayısı	195	104	32	67	1	3	2	404
	Beyit başına uygulama	4,43	2,36	0,72	1,52	0,02	0,07	0,05	9,18
Fuzûli (öl.1556) [62 beyit/1.860 hece]	Uygulama sayısı	200	176	40	101	2	4	5	528
	Beyit başına uygulama	3,23	2,84	0,65	1,63	0,03	0,06	0,08	8,52
Hayâli (öl.1557) [27 beyit/810 hece]	Uygulama sayısı	108	58	24	39	-	-	2	231
	Beyit başına uygulama	4,00	2,15	0,89	1,44	-	-	0,07	8,55
Nev'î (öl.1599) [24 beyit/720 hece]	Uygulama sayısı	95	71	16	30	1	1	1	215
	Beyit başına uygulama	3,96	2,96	0,67	1,25	0,04	0,04	0,04	8,96
Toplam 157 beyit 4.710 hece	Uygulama sayısı	598	409	112	237	4	8	10	1.378
	Beyit başına uygulama	3,81	2,61	0,71	1,51	0,03	0,05	0,06	8,78

Tablo ve grafiklerdeki verilerden anlaşıldığına göre divân şairlerince önemli bir arûz hatası olarak görülmeyen imâleden dört üstâd şair de sıklıkla yararlanmıştı. Bu noktada Necâti'nin kasidesinde beyit başına düşen imâle sayısının 4,43 ile en üst düzeye çıktığı, Fuzûli'nin kasidesinde beyit başına düşen imâle 3,23 ile en alt düzeyde olduğu görülmektedir.

Bir arûz hatası olmayan vasl söz konusu olunca Nev'i'nin kasidesinde beyit başına düşen vasl sayısının 2,96 ile en çok, Hayâli'nin kasidesinde beyit başına düşen vasl sayısının ise 2,15 ile en az düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Küçük de olsa bir arûz kusuru olan sekt söz konusu olunca Hayâlî'nin kasidesi dikkat çekmektedir. Zira Hayâlî'nin kasidesinde beyit başına düşen sekt oranı 0,89 ile en üst düzeydedir. Bu oran, 0,65 ile Fuzûlî'nin kasidesinde en aza inmektedir.

Zaman zaman bir maharet olarak da kabul edilen med sayısı, Fuzûlî'nin kasidesinde beyit başına 1,63 ile en üst düzeydedir. Bu sayı, Nevî'nin kasidesinde 1,25 ile en alt düzeye inmektedir.

Necâtî, 44 beyitlik kasidesinde 1 kez, Fuzûlî 62 beyitlik kasidesinde 2 kez, Nevî ise 24 beyitlik kasidesinde 1 kez zihafa başvurmuştur. Hayâlî 27 beyitlik kasidesinde zihafa hiç başvurmamıştır. Zihaf, divân şiiri geleneğinde büyük bir arûz kusurudur; ancak kimi özel durumlarda küçük bir kusur olarak görülmektedir. Necâtî, Fuzûlî ve Nevî'nin başvurduğu zihaf da küçük bir kusur olarak değerlendirilebilecek türdendir. Zira Necâtî ile Nevî, zihafı uzun ünlü ile biten kelimelerin son hecelerinde yapmışlar, Fuzûlî ise medli iki heceyi medsiz saymıştır.

Zihaf gibi tahfif de kasidelerde çok az rastlanan arûz uygulamalarındandır. Tahfif, bir arûz kusuru değildir. Dahası şairin hataya düşmemek adına yaptığı bir manevra olarak düşünülebilir. Tahfif örneğine, Necâtî'nin kasidesinde 3 kez, Fuzûlî'nin kasidesinde ise 4 kez, Nevî'nin kasidesinde 1 kez rastlanmıştır. Hayâlî'nin kasidesinde tahfif örneği tespit edilmemiştir.

Kasidelerde çok az rastlanan uygulamalardan biri de hece düşmesidir. Arûzda hataya düşmemek adına şairin kelimelerin olağan söylenişlerine müdahalesi olarak değerlendirilebilecek olan hece düşmesi, kasidelerdeki beyit sayıları da dikkate alındığında en çok Fuzûlî'de en az ise Nevî'de tespit edilmiştir.

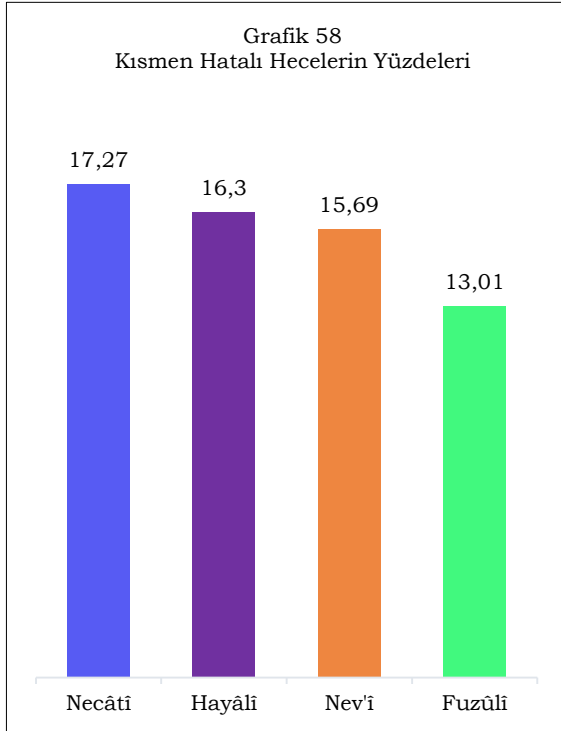
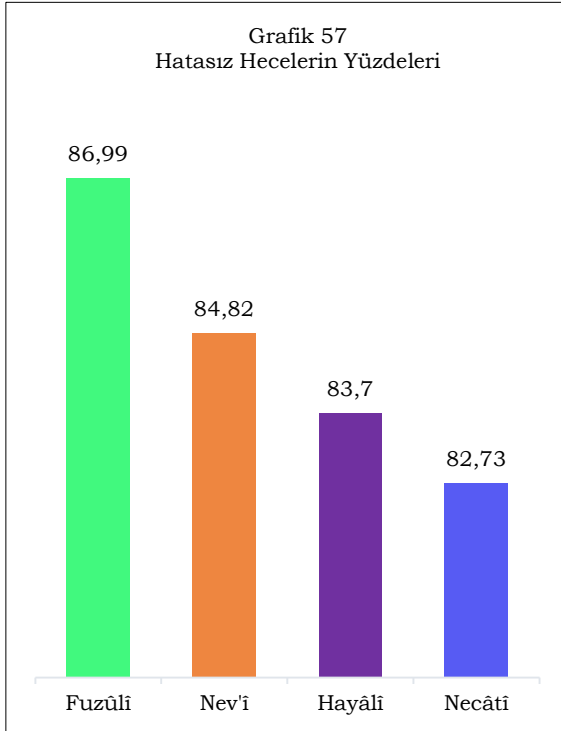
Kusur olup olmadığına bakılmaksızın toplam arûz uygulamaları dikkate alındığında beyit başına 9,18 uygulama ile Necâtî'nin kasidesi öne çıkmaktadır. Bu oran, 8,52 ile Fuzûlî'nin kasidesinde en düşük seviyeye inmektedir. Dört şairin kasidesindeki ortalama ise 8,78 olarak gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle şairler, her bir beytin vezni için ortalama 9 kez müdahale etme gereği duymuşlardır. Bu müdahalelerin büyük çoğunluğu, arûz kusuru sayılmayan; çok azı ise küçük kusur sayılan arûz tasarruflardan oluşmaktadır.

Aşağıdaki tablo, imâle dâhil arûz kusuru sayılan uygulamalara (sekt, zihaf) ilişkin sayısal verilerden oluşmaktadır. Sağlıklı bir karşılaştırmaya imkân sağlamak adına kasidelerdeki beyit sayılarıyla değerlerin yüzdelikleri de verilmiştir.

Tablo 25: Dört Gül Kasidesinde Arüzle İlgili Başarı Oranları (imâle+sekt+zihaf)

Şair [beyit sayısı]	Hece Sayısı	Kısmen Hatalı Heceler (Sayı-Yüzde)	Hatasız Heceler (Sayı-Yüzde)
Necâti [44 beyit]	1.320	228 - % 17,27	1.092 - % 82,73
Fuzûlî [62 beyit]	1.860	242 - % 13,01	1.618 - % 86,99
Hayâlî [27 beyit]	810	132 - % 16,30	678 - % 83,70
Nev'î [24 beyit]	720	113 - % 15,69	607 - % 84,31
Toplam [157 beyit]	4.710	715 - % 15,18	3.995 - % 84,82

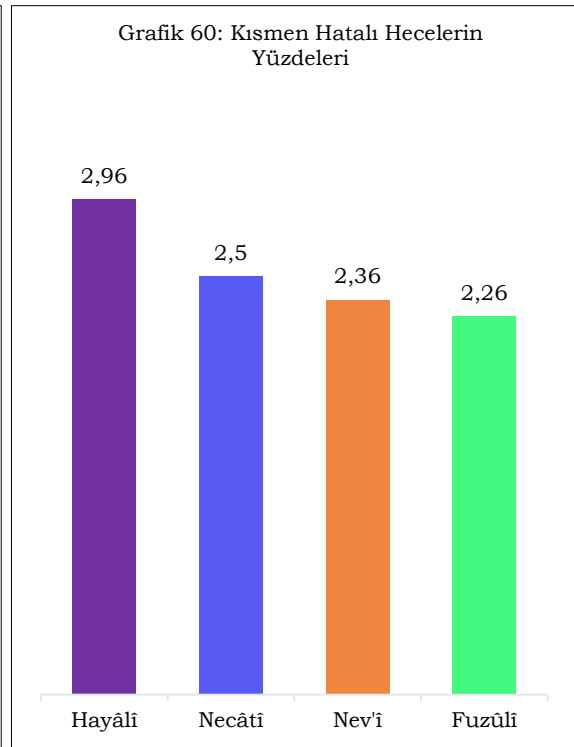
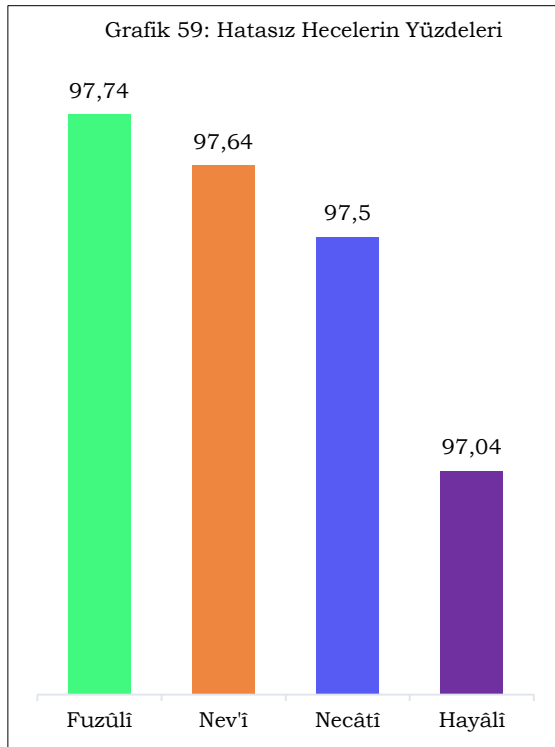

Tabloya göre imâle dâhil kısmen hatalı hece oranı, % 17,27 ile Necâti'nin kasidesinde en üst düzeyde, % 13,01 ile Fuzûlî'nin kasidesinde en alt düzeydedir. Doğal olarak hatasız hece oranı Fuzûlî'de % 86,99 ile en üst düzeye çıkmakta, Necâti'de % 82,73 ile en alt düzeye inmektedir. Dört kasidede kısmen hatalı hece oranı ortalaması % 15,18 hatasız hece oranı ise % 84,82 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler, dört şairin de *gül* redifli kasidelerinde arüz bakımından önemli bir hataya düşmediklerini ortaya koymaktadır. Bu da

söz konusu şairlerin neden *üstâd* sayıldıklarını açıklayan göstergeler arasında değerlendirilmelidir.

Aşağıdaki tablo, imâle dışında arûz kusuru sayılan uygulamalara (sekt, zihaf) ilişkin sayısal verilerden oluşmaktadır.

Şair [beyit sayısı]	Hece Sayısı	Hatalı Heceler (Sayı-Yüzde)	Hatasız Heceler (Sayı-Yüzde)
Necâti [44 beyit]	1.320	33 - % 2,50	1.287 - % 97,50
Fuzûlî [62 beyit]	1.860	42 - % 2,26	1.818 - % 97,74
Hayâlî [27 beyit]	810	24 - % 2,96	786 - % 97,04
Nev'î [24 beyit]	720	17 - % 2,36	703 - % 97,64
Toplam [157 beyit]	4.710	116 - % 2,46	4.594 - % 97,54

Verilere göre imâle hâriç kısmen hatalı hece oranı, % 2,96 ile Hayâlî'nin kasidesinde en üst düzeyde, % 2,26 ile Fuzûlî'nin kasidesinde en alt düzeydedir. Doğal olarak hatasız hece oranı Fuzûlî'de % 97,74 ile en üst

düzeyle çıkmakta, Hayâlî'de % 97,04 ile en alt düzeyle inmektedir. Dört kasidede kısmen hatalı hece oranı % 2,46; hatasız hece oranı ise % 97,54 olarak tespit edilmiştir. Şu hâlde verilerin birbirlerine yakınlığı dikkate alındığında tamamı 16. Yüzyılda vefat etmiş olan dört büyük üstâd şairin *gül* redifli kasidesinde arûz uygulamaları bağlamında anlamlı düzeyde önemli bir farklılık olmadığı; bununla birlikte Fuzûlî'nin diğerlerine nisbetle biraz daha başarılı gözüktüğü söylenebilir.

SONUÇ

İstatistiksel veriler, divân şairlerinin vezinle ilgili tasarruflarının ve eğilimlerinin belirlenmesinde dikkate alınması gereken göstergelerdendir. Bunlar, aynı zamanda şiirlerin, şairlerin ve dönemlerin vezin bağlamında mukayasesi açısından da önemli verilerdir. Böylece hangi şiirlerde, hangi şairlerce ve hangi dönemlerde vezinle ilgili ne tür tasarrufların ön plana çıktığı, vezin noktasındaki tercihlerin kronolojik olarak nasıl şekillendiği gibi hususlarda somut veriler ortaya konulabilir.

Arûzla ilgili uygulamaların gösterilmesinde standart ve işlevsel bir işaretleme dilinin kullanılması, söz konusu işaretlemelerin ilgili tasarrufun niteliği ve bir arûz kusuru olup olmadığıyla ve ne ölçüde bir kusur sayıldığı gibi hususlarla ilişkilendirilerek belirlenmesi ve dijital ortamda da gösterilebilir olması önemlidir.

Sayısal verilerin hazırlanmasında titiz ve temkinli hareket edilmeli, yorum ve değerlendirmeleri etkileyecek düzeyde hatalara meydan verilmemelidir. Her türlü gayrete ve dikkate rağmen hataların olabileceği de unutulmamalı; dolayısıyla yorum ve değerlendirmelerde ihtiyat elden bırakılmamalıdır. Ayrıca istatistiksel uygulamaların anlaşılır olmasına özen gösterilmeli; zaman zaman ham verilerin yanıltıcı olabileceği, belirli bir işlemde geçirildikten sonra anlamlı hâle gelebilecekleri unutulmamalıdır. Söz gelimi Nevî'nin 24 beyitlik *gül* redifli kasidesindeki imâle sayısı ile Fuzûlî'nin 62 beyitlik *gül* redifli kasidesindeki imâle sayısının doğrudan mukayasesi yanıltıcı sonuçlar verecektir. Bunun yerine mukayesede, söz konusu şiirlerdeki toplam imâle sayısının beyit sayısına bölünerek elde edilecek "beyit başına düşen imâle" sayısı esas alınmalıdır.

Şiirlerdeki arûz tasarruflarıyla ilgili istatistiksel verilerin anlamlı düzeyde olup olmadığına ilişkin sağlıklı değerlendirmeler yapılmalıdır. Söz gelimi bir beyitte şairin vezni uygun düşürebilmek adına ne kadar müdahalede bulunduğu,

aynı zamanda şairin dilin doğal akışına ne oranda müdahale ettiğini de göstermektedir.

Bir şairin arûz tasarrufları noktasındaki tercihleri, arûzun esaslarına riayet etmede gösterdiği hassasiyet ve büyük veya küçük arûz kusurlarına yer verme oranı gibi hususlar, şairin yetiştirme şartlarıyla ve nasıl bir eğitim aldığıyla ilgili ipucu verebilir. Söz gelimi iyi bir medrese eğitimi almış ve şiirlerini divân şiiri geleneğine bağlı olarak söyleyen bir şairde vasl-ı ayın örneğiyle kelimelerin uzun ünlü ile biten son heceleri dışında yapılan zihaf örneğine kolay kolay rastlanmaz. Önemsiz bir kusur sayıldığı için divân şiiri geleneğinde imâlenin üstâd şairlerce de sıklıkla yapıldığı, benzer biçimde böyle şairlerin şiirlerinde sekt, medli hecede zihaf, sesliden sesliye vasl veya orta hece düşmesi, teşdîd ve tahrîk gibi uygulamaların da görülmesi mümkündür. Bu tür kısmen hata sayılan uygulamaların sıklık bakımından sıralanışı, dört kaside bağlamında *imâle*, *sekt*, *zihaf* şeklinde olmuştur.

Üzerinde çalışılacak metinlerin mümkünse müellif nüshasına veya buna en yakın nüshaya dayalı olarak çeviri yazılı olması tercih edilmelidir. Özellikle ayın, hemze ve uzatma işaretleri noktasında eksiklik barındıran metinlerin arûz uygulamalarının belirlenmesi ve sayısal verilerin elde edilmesi açısından çok riskli oldukları dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan vezin-metin ilişkisinin çift yönlü olduğu, vezinle ilgili esasların sağlam bir metin elde etme noktasında araştırmacılara yol gösterici büyük kolaylıklar sağladığı da bir gerçektir.

Arûz, ister heceyle şiir söyleyenler olsun ister ölçüsüz şiir söyleyenler olsun, barındırdığı birtakım zorluklarla birlikte, şiir estetiğiyle ilgilenenler için önemli avantajlar da taşımaktadır. Arûz öğretimi, sadece akademisyenler için değil şiire ilgi duyan ve şiir estetiğiyle ilgilenen herkes için önemlidir. Gençlerin de bu kapsamda arûzla ilgili bilgi, birikim ve deneyim kazanması, özellikle şiir estetiğinde zevk-i selim sahibi olmaları bakımından yararlı olacaktır. Bunun için arûz öğretiminde arûzu bugüne kadar yaşatan yöntemlerin ve kaynakların yanında çağın sağladığı teknolojik ve dijital imkânların ve yeni yöntemlerin de değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Her ne kadar kimi kaynaklarda Türk arûzundan bahsedilemeyeceği ifade ediliyorsa da bu noktada nihâi karar, nicelik ve nitelik bakımından yeterli düzeyde çalışma yapılarak arûzun Türkçe şiirlerde kullanımına ilişkin esasların bütünüyle ortaya konulmasından sonraya bırakılmalıdır.

KAYNAKLAR

ABDULKADİROĞLU Abdulkerim ve ABDULKADİROĞLU Nuran (1987), *Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

AĞAR Kübra (2020), *Mecmû'a-i Eş'âr (Süleymaniye Kütüphanesi Âşir Efendi Koleksiyonu 458/1 (Vr. 1b-33a)*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Dan.Gülçin Tanrıbuyurdu).

BAYRAM Yavuz (2022). "Arûz Tasarrufları Bağlamında Bir Gül Kasidesi (Fuzûlî)", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.29, ss.359-383.

ERDOĞAN Selahattin (2010), *Hayali Bey'in Kasideleri Üzerine Yorumlar*, İÜ SBE, y.y.l.t., Dan.: Murat Ali Karavelioğlu, İstanbul 2010.

İPEK Abdulmuttalip (2008), *Klasik Türk Şirinde Gül Redifli Kasideler*, y.y.l.t., Dan.: Sebahattin Küçük, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KARAVELİOĞLU Murat (2015), *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*, Ankara: TDK Yayınları.

TARLAN Ali Nihad (1992), *Necâtî Beg Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

TARLAN Ali Nihat (1992), *Hayâlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

TARLAN Ali Nihat Tarlan (1997), *Necati Bey Divanı*, İstanbul: MEB Yayınları.

TARLAN, Ali Nihat (1945), *Hayâlî Bey Dîvânı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

TULUM Mertol ve TANYERİ M.Ali (1977). *Nev'i Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

YILMAZ Ozan (2015a), *Necâtî Bey Dîvânı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

YILMAZ Ozan (2015b), *Necâtî Bey Dîvânı (tıpkıbasım)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.